

COMMISSION SPECIALE
RELATIVE AU TRAITEMENT
D'ABUS SEXUELS ET DE FAITS
DE PEDOPHILIE DANS UNE
RELATION D'AUTORITE, EN
PARTICULIER AU SEIN DE
L'ÉGLISE

du

MERCREDI 08 DECEMBRE 2010

Après-midi

BIJZONDERE COMMISSIE
BETREFFENDE DE
BEHANDELING VAN SEKSUEEL
MISBRUIK EN FEITEN VAN
PEDOFILIE BINNEN EEN
GEZAGSRELATIE,
INZONDERHEID BINNEN DE KERK

van

WOENSDAG 08 DECEMBER 2010

Namiddag

La séance est ouverte à 14.26 heures et présidée par Mme Karine Lalieux.

De vergadering wordt geopend om 14.26 uur en voorgezeten door mevrouw Karine Lalieux.

Audition de:

- **M. Luc De Fleurquin, professeur émérite de droit canonique à la KULeuven**

- **M. Louis-Léon Christians, professeur de droit canonique à l'UCL**

Hoorzitting met:

- **de heer Luc De Fleurquin, emeritus professor kerkelijk recht aan de KULeuven**

- **de heer Louis-Léon Christians, professor kerkelijk recht aan de UCL**

La **présidente**: Nous allons entamer nos travaux et, comme prévu, nous aurons des cours accélérés en matière de droit canon qui nous aideront à appréhender le restant de nos auditions.

Nous entendrons d'abord le professeur De Fleurquin (KUL) et puis le professeur Louis-Léon Christians (UCL).

Luc De Fleurquin: Mevrouw de voorzitter, dames en heren, er werd mij gevraagd een algemene toelichting te bezorgen omtrent de werking en de specifieke kenmerken van kerkelijk recht, en dit uiteraard met het oog op de bijzondere taak die aan uw commissie werd opgedragen.

Kerkelijk recht, u wellicht onbekend, is een rechtsordening – een rechtssysteem zou men kunnen zeggen, met de woorden van de onlangs overleden jurist, Jan Ghysels – ontwikkeld en bedoeld om de inwendige verhoudingen binnen

een levensbeschouwing te ordenen, uiteraard met het oog op een zo harmonieus mogelijke, individuele en collectieve beleving van deze specifieke levensbeschouwing.

Heel concreet betekent dit voor de rooms-katholieke eredienst of levensbeschouwing in dit land de ordening, de inwendige samenwerking van ongeveer 7 miljoen leden, 4 300 seculiere clerici waaronder 560 gehuwde diakens, de ordening van ongeveer 3 500 reguliere clerici, paters met andere woorden, en 12 000 vrouwelijke religieuzen.

Het betreft de ordening van die levensbeschouwing in ons land, dit alles samengebracht in 8 territoria, bisdommen genaamd, onderverdeeld in kleine lokale gemeenschappen van ongeveer 4 000 parochies. Wat is het rechtssysteem dat het samenleven van deze groep leden van dezelfde levensbeschouwing ordent? Met het oog op uw latere ondervragingen en verdere werkzaamheden zou ik drie kleine delen willen ontwikkelen.

In een eerste deel wil ik de definitie van het kerkelijk recht ontwikkelen met de eigen aard. Wat is er nu speciaal aan dat rechtssysteem, vergeleken bijvoorbeeld met het nationaal recht? In een tweede deel wil ik enkele basisbegrippen van kerkelijk publiekrecht duidelijk maken, met name organisatie, ambten, verantwoordelijkheden. Wanneer andere mensen hier de volgende weken komen, kent u op die manier hun bevoegdheden, maar ook de grenzen van hun bevoegdheden.

Dat is een tweede deel, enkele basisbegrippen van kerkelijk publiekrecht, van organisatie.

In een derde deel wil ik een toelichting geven omtrent het tuchtrecht, het strafrecht, de eigen inwendige ordening met betrekking tot seksueel misbruik en de verhouding van deze strafrechtelijke normen met ons seculier Belgisch strafrecht of juridisch systeem.

Mijn eerste deel gaat dus over de definitie en de betekenis van het kerkelijk recht.

Elke rechtsorde heeft, zoals u weet, een dubbel oogmerk: enerzijds een harmonische samenwerking binnen een groep of een gemeenschap bevorderen en anderzijds conflicten, spanningen, misbruiken vreedzaam en geweldloos tot een einde brengen.

Elk rechtssysteem tracht dat te organiseren: harmonie bevorderen en conflicten geweldloos beëindigen.

De meeste rechtssystemen waaraan wij onmiddellijk denken, zijn rechtssystemen op statelijk niveau. Nationale rechtssystemen zijn inderdaad de meest bekende, maar wij hebben eveneens rechtssystemen op bovenstatelijk niveau. U denkt onmiddellijk aan Europees recht, maar ook van oudsher – dat waren zelfs de meest originele rechtssystemen – op substatelijk niveau: substatelijke rechtssystemen van groeperingen van mensen en organisaties.

Een substatelijk rechtssysteem kan erg ontwikkeld zijn of kan klein zijn, binnen bepaalde beroepsgroepen. Denk aan rechtsregels met betrekking tot het functioneren van de geneeskundige beroepen en de Orde van Geneesheren. Denk aan de rechtsnormen binnen bepaalde sporttakken, voetbal of andere. Denk aan de inwendige rechtsnormen die gelden in grote organisaties, bijvoorbeeld in onze grote universiteiten.

Zo hebben levensbeschouwingen, of toch enkele en zeker de rooms-katholieke levensbeschouwing, een eigen inwendige ordening, ontelbare grotere en kleinere rechtssystemen. Een rechtssysteem zou men dan best kunnen definiëren als een geheel van instellingen en regelingen dat in zijn geheel op dwingende wijze de uiterlijke aspecten van samenleven en werken van een groep bevordert.

Een rechtssysteem handelt over het uitwendige leven, meer kan niet, op dwingende wijze met een geheel van instellingen en regelingen. Rechtssystemen, groot of klein, zijn onontbeerlijk voor de continuïteit en de stabiliteit van

gemeenschappen. Onontbeerlijk om op de eigen doeleinden gericht te blijven. Die doeleinden kunnen verschillend zijn. Denk aan de uitoefening van een bepaald beroepsleven, of het beleven van een sport, of de complexe organisatie van hoger onderwijs. Hier gaat het concreet om de beleving van een levensbeschouwing.

Met andere woorden, elk rechtssysteem, elk substatelijk rechtssysteem kan nooit ingaan tegen dwingende regels van een statelijk rechtssysteem. Zoals een statelijk rechtssysteem ook nooit kan ingaan tegen dwingende regels van een bovenstatelijk rechtssysteem, zoals het Europese recht. De aard van de concrete rechtsnormen – ik kom zo dadelijk met voorbeelden –, de eigen terminologie, de eigen structuren en verhoudingen – je zou bijna kunnen zeggen: de rechtstakken binnen zo'n systeem – worden intens gekleurd en bepaald door de doelstellingen van de groep.

Voor levensbeschouwingen geldt hetzelfde; niet alleen voor de rooms-katholieke levensbeschouwing, maar ook voor alle andere en ook de niet-confessionele levensbeschouwingen, zoals onder meer het boeddhisme. Telkens geldt hetzelfde. Als definitie van levensbeschouwing houd ik voor ogen dat een levensbeschouwing een samenhangend geheel is van waarden en inzichten, duurzaam beleefd door een gestructureerde gemeenschap waarbij een levenszingeving wordt vooropgesteld en men tot een feitelijke en soms rituele beleving wordt uitgenodigd.

Keren we nu terug naar het kerkelijk recht. Het is een substatelijk rechtssysteem, dus ondergeschikt aan het statelijk rechtssysteem, dat in ons land en in meer dan 180 andere landen het lokale, regionale, nationale en universele samenwerkingsverband organiseert voor, in het geval van de rooms-katholieke levensbeschouwing, bijna 1 miljard mensen.

Deze niveaus, substatelijk, statelijk en bovenstatelijk, dienen uiteraard steeds voor ogen gehouden te worden wanneer men conflicterende regels heeft, regels van het ene systeem tegenover het andere. Door ons beroepsleven, door alle mogelijke activiteiten, vallen wij immers automatisch tegelijkertijd onder verschillende rechtssystemen die een conflict kunnen geven. De inhoud van het kerkelijk recht wordt bepaald door het eigene van de groep. Zo kunt u in het kerkelijk recht normen vinden met betrekking tot de uitwerking van doctrine, u kunt normen vinden met betrekking tot de concrete organisatie van de rituele vieringen of de liturgie, normen met

betrekking tot het gebruik van symbolen, eigen normen met betrekking tot het beheer van goederen tot de concrete organisatie van een volledig gemeenschapsleven; denk aan het leven van kloosterlingen.

Bepaalde rechtstakken die wij in andere rechtssystemen vinden, ontbreken uiteraard in het kerkelijk recht. Er is geen rechtstak fiscaal recht, geen sociale zekerheid, geen arbeidsrecht en dergelijke. Wel is er ook een eigen tuchtrecht, een systeem van sancties bij misbruiken door vrijgestelden of religieuzen, maar ook hier betreft het een inwendige, aanvullende sanctionering die nooit – dat wil ik benadrukken – de bedoeling heeft om de gewone seculiere sanctionering van misbruiken te vervangen, uit te sluiten of zelfs maar te hinderen. Ik kom daarop terug in deel 3 van deze inleiding.

Als rechtsbron, als plek waar u het recht kan vinden, geldt op de eerste plaats het Wetboek van Canoniek Recht van 1983, een wetboek onderverdeeld in 7 boeken met 1 752 artikelen waarin u voor de meest verscheidene domeinen van het inwendige leven de basisrechtsnormen vindt. Dit wetboek van 1983, afgekondigd op 25 januari 1983 en in werking getreden op 27 november 1983, is dus het huidige, geldende recht, uiteraard aangevuld door andere wetgeving die nadien los werd uitgevaardigd.

Soms gebeurt het dat seculiere wetgeving wordt geïntegreerd in het kerkelijk recht; denk aan recht met betrekking tot het geldig testamenten maken, goederen beheren en dergelijke.

Een rechtsorde, en dus ook het kerkelijk recht, is nooit een voltooid systeem. Tijden veranderen en daar wordt uw commissie ook voortdurend mee geconfronteerd, vermits haar onderzoek een periode van veertig of vijftig jaar omvat. Zo is ook het kerkelijk recht de laatste veertig of vijftig jaar sterk geëvolueerd. Denk onder meer maar aan de nieuwe codificatie van 1983. Niet alleen het recht en de maatschappij evolueren, u weet dat ook de psychologie en psychiatrie de laatste tientallen jaren enorm geëvolueerd zijn. Alle disciplines evolueren elk op zich. Vandaar mijn aandacht in verdere voorbeelden voor de gelding van normen in 1975, in 1985 of in 2005. Andere normen gelden, gedeeltelijk, op andere momenten.

Soms komt het tot een afspraak tussen rechtssystemen, waarbij bepaalde afspraken in beide rechtssystemen worden opgenomen. Concordataire afspraken, concordaten en internationale verdragen behoren uiteraard zowel

tot het kerkelijk recht in de brede betekenis van het woord als tot het statelijk recht van het land waarmee een overeenkomst werd afgesloten. Dit is maar een eerste algemeen deeltje kerkelijk recht als eigen substatelijk rechtssysteem binnenin een bepaalde gemeenschap van mensen, ook al is deze gemeenschap toevallig zeer internationaal georganiseerd.

In een tweede deel van deze inleiding wil ik enkele basisbegrippen van het kerkelijk publiekrecht helder stellen. Zo krijgt u een helder inzicht in de andere getuigenissen die hier worden gegeven, wanneer u mensen geëngageerd in kerkelijke structuren ontmoet, wetende wat al dan niet hun bevoegdheden zijn, wat al dan niet hun verantwoordelijkheden zijn. Daarom toch enkele elementen in functie van uw werk en enkele elementen met betrekking tot de publiekrechtelijke organisatie van de rooms-katholieke levensbeschouwing.

Fundamenteel dient u voor ogen te houden dat heel de levensbeschouwing territoriaal is georganiseerd. Met andere woorden, het kerkelijke leven speelt zich fundamenteel af in nauwkeurig omliggende territoriale gebieden. Wij spreken van bisdommen of gelijkaardige gemeenschappen en wereldwijd zijn er zowat 3 000 territoriale gebieden waar zich kerkelijk leven afspeelt. Telkens heeft men een gelijkaardige structuur. Men heeft een eindverantwoordelijke, een bisschop, aan het hoofd binnen een bepaald afgebakend territorium of bisdom. Een bisdom omvat dus altijd een verantwoordelijke – er is altijd een eindverantwoordelijke – met een clerus en met alle rooms-katholieken die hun domicilie in dat territorium hebben. De grenzen van de bisdommen, de grenzen van deze territoria, vallen zoveel mogelijk samen met de administratieve indelingen van een land, indien mogelijk. Soms groeien de zaken historisch anders, maar men tracht toch wel deelstaten, provincies en andere structuren, die administratiefrechtelijk in een land bestaan, met hun grenzen te volgen.

De bisschop, de centrale figuur van zo'n territorium, heeft een ontzettende autonomie. Het is heel belangrijk om zich dat te realiseren. Er wordt in het kerkelijk recht zelfs in artikel 381 bepaald dat alle bevoegdheden voor katholiek leven in een territorium de bisschop toekomen in zijn bisdom, verminderd met wat uitdrukkelijk voor een paus of een hoger gezag is voorbehouden. Een bisschop heeft in zijn territorium ook de volledige residuaire bevoegdheid.

België, ons land, kent acht zulke autonome territoria, acht bisdommen. Ter informatie, Nederland telt zeven bisdommen, Frankrijk een honderdtal en Duitsland een dertigtal. De onderverdeling van zo'n territorium in parochies is een volledig vrije beslissing van de lokale bisschop. Hij heeft de plicht om zijn territorium te onderverdelen, maar is volledig vrij in het aantal kleinere lokale gemeenschappen of het aantal parochies. Dat varieert in ons land ook zeer sterk. Het bisdom Namen omvat het territorium van de provincies Namen en Luxemburg en telt 742 meestal kleine lokale gemeenschappen, kleine territoria.

Hasselt telt minder dan de helft, slechts driehonderd, parochies of onderverdelingen. Het, qua bevolking, grotere bisdom Antwerpen heeft maar driehonderd parochies of onderverdelingen in het territorium.

De bisschop is in zo'n territorium dus verantwoordelijk voor alle katholieke leven in zijn gebied en heeft dus drie fundamentele taken. De taak om te verkondigen, de leer door te geven, de doctrine, de inzichten, de waarden. De taak om de liturgische, rituele beleving van een levensbeschouwing naar behoren te laten verlopen. En een bestuurstaak, waarbij zelfs een bisschop de bevoegdheid heeft lokale wetgeving, geldend alleen binnen zijn territorium, uit te vaardigen, uiteraard niet als dat in tegenstelling is met het universele recht.

Hij heeft een uitvoerende bevoegdheid. Hij doet dus alle benoemingen. Hij heeft een rechterlijke bevoegdheid om conflicten te beëindigen.

Een bisschop heeft met andere woorden een belangrijke sleutelfunctie in dat rechtssysteem, in de wijze waarop het geheel is georganiseerd.

De controle van de bisschop gebeurt onmiddellijk vanuit Rome. Er is geen controle van bisschoppen op nationaal vlak. Dat gebeurt vanuit Rome, onder andere door vijfjaarlijkse, zeer grondige verslagen en door bezoeken die zij verplicht dienen af te leggen in Rome.

Bestaat er een nationale katholieke kerk in België? Dan is, vanuit het recht gezien, een nationale kerk nauwelijks structureel georganiseerd. De autonomie van de bisdommen primeert. Het is dus ontzettend belangrijk dat u zich realiseert, wanneer u mensen verder ondervraagt of ontmoet, dat elke bisschop, dus acht in België, quasi totaal autonoom is tegenover zijn collega's.

Bisdommen worden gegroepeerd in een kerkprovincie. Heel België is een kerkprovincie. Heel Nederland is een kerkprovincie. Frankrijk heeft er vijftien en Duitsland zeven.

In zo'n kerkprovincie in België of waar ook is de eerste bisschop, die men aartsbisschop noemt, niet meer dan een *primus inter pares*. De aartsbisschop is de eerste in rang, is protocollair de eerste, maar het is heel belangrijk om te beseffen dat hij geen enkel juridisch gezag over zijn collega's heeft. De acht bisschoppen zijn dus elkaars gelijken, in structuur en in juridische bevoegdheden.

De aartsbisschop heeft geen enkele juridische bevoegdheid buiten het territorium van zijn eigen bisdom, zijn eigen territoriale kerk. Het is dus totaal verkeerd wanneer in de publieke opinie een aartsbisschop beschouwd wordt als de baas van de Kerk van België. Er is geen baas van de Kerk van België, er zijn er acht die alle acht dezelfde bevoegdheid hebben. De Kerk in België heeft geen chef in de strikte betekenis van het woord en dus kan die eerste, de aartsbisschop, niet juridisch verantwoordelijk worden gesteld voor wat er in andere bisdommen, in andere territoria, gebeurt.

Zelfs als een priester of een bisschop de eretitel kardinaal ontvangt, verandert dit niets, geen letter, aan de bestuursbevoegdheden in zijn bisdom. Kardinaal is een eretitel, meer niet. De toekenning van deze eretitel, onder meer aan de titularissen van belangrijke aartsbisdommen, geeft dus geen extra bevoegdheden.

De eretitel van kardinaal heeft wel twee rechtsgevolgen, maar dan op internationaal vlak. De persoon wordt gerekend tot de groep van bijzondere adviseurs van de paus en hij heeft, indien jonger dan 80 jaar, stemrecht in een conclaaf wanneer een nieuwe paus moet worden gekozen. Met andere woorden, de Kerk in België – en trouwens in elk land – bestaat uit een aantal autonome bisschoppen die totaal elkaars gelijken zijn.

Men zou zich kunnen afvragen wat dan de betekenis is van een bisschoppenconferentie, een structuur die ook in de media regelmatig vermeld wordt. Een bisschoppenconferentie is meestal nationaal, maar hoeft dat niet noodzakelijk te zijn. Men heeft ook enkele multinationale bisschoppenconferenties en zelfs enkele infranationale bisschoppenconferenties. Wat is een bisschoppenconferentie? Een bisschoppenconferentie is een

samenwerkingsverband voor een beperkt aantal – meestal praktische – aangelegenheden in het recht vermeld of na aanvraag door een pauselijke beslissing extra toegekend. Een bisschoppenconferentie heeft zelfs een beperkte wetgevende bevoegdheid, maar heel beperkt. Met andere woorden, een bisschoppenconferentie kan men ook niet beschouwen als de chef van een kerk in een land. Het is een samenwerkingsverband, een noodzakelijk samenwerkingsverband, voor een aantal praktische aangelegenheden.

Dat zijn belangrijke elementen. U kunt vragen stellen wanneer iets niet duidelijk is. Het zijn belangrijke elementen om te weten wie voor wat verantwoordelijk is.

Ik wil nog een belangrijk element onder uw aandacht brengen. Naast de territoriale bisdommen heeft men in de kerkelijke organisatie autonome, religieuze ordecongregaties, gemeenschappen. Men heeft dus een religieus, eigen autonoom leven, los van het gezag van de bisschoppen wanneer het gaat over religieus leven. Ik beperk mij nu tot de mannelijke religieuzen in België, de zogenaamde paters en broeders.

Het gaat om meer dan 3 500 personen. De mannelijke religieuzen maken bijna de helft uit van de clerus. Wat de clerus betreft, is dus de helft religieus en valt dus niet onder de bevoegdheden van bisschoppen. Deze religieuzen hebben opnieuw een zeer grote eigen autonomie, die valt onder de onmiddellijke verantwoordelijkheid van Romeins toezicht, een bepaald departement, een ministerie voor religieuzen of een congregatie genaamd, die zich specialiseert in de coördinatie en het toezicht van religieus leven.

Zoals elke diocesane clericus een bisschop heeft als hoofd, als chef, heeft elke religieuze clericus een abt of een hogere religieuze overste. Met andere woorden – en dat is belangrijk –, wanneer men clericus is in onze rechtsorde, valt men steeds onder een bisschop of een religieuze overste. Men is nooit clericus als zelfstandig beroep. Men is nooit autonoom clericus. Men valt altijd onder een bisschop of onder een religieuze overste.

Een bisschop heeft dus geen enkel gezag over religieuzen, over paters, tenzij een bepaalde pater of religieus in een diocesaan ambt wordt benoemd. Wanneer een religieus wordt benoemd als pastoor van een parochie, is het uiteraard een juridische handeling van de bisschop die

verantwoordelijk is voor pastoorsbenoeringen en van de religieuze overste die daar een religieus laat tewerkstellen. Vijftig procent van de clerus in België zijn paters en broeders.

Broeders zijn religieuzen, met een religieus leven voor het leven, die echter geen wijding ontvangen hebben. Het aanspreekpunt voor de religieuzen is de abt of de hogere overste.

Een belangrijk Belgisch begrip, dat ik wil vermelden, is “incardinatie”. Incardinatie betekent dat men voor het leven opgenomen is in een bepaalde groep: in de groep van de seculiere clerus, met andere woorden de clerici die van de bisschop afhangen, of in de groep van de religieuze clerus, binnen een bepaalde religieuze orde of congregatie.

De incardinatie is fundamenteel. Elke clericus is ergens geïncardineerd. Elke clericus heeft dus een chef. De incardinatie geschiedt door de rituele opname, die men wijding noemt: een priesterwijding, een diakenwijding, een rite van definitieve opname. “Wijding” is eigenlijk een wat ongelukkige vertaling van de Latijnse term “inordinatio”. Men zou het misschien beter vertalen als “inordening”, opgenomen worden in een orde, opgenomen worden in een groep. “Orde” heeft hier de oorspronkelijke betekenis van een groep mensen met gelijkaardige rechten en plichten.

In feite betekent een wijding in ons rechtssysteem het opgenomen worden in een groep, een vaste benoeming zonder concrete taak. Nadien volgen dan een leven lang afwisselende, concrete taken: aalmoezenier in de gevangenis of in een hospitaal, pastoor in een parochie, leraar of wat weet ik allemaal. De wijding is als het ware de vaste benoeming, maar zonder concreet ambt. Dat kan wisselen.

Door incardinatie wordt een persoon opgenomen in een groep met eigen rechten en plichten. Die rechten en plichten zijn ook in het kerkelijk recht terug te vinden. Zo zijn er bijvoorbeeld het verbod een politiek mandaat uit te oefenen, het verbod een handelsactiviteit uit te oefenen enzovoort.

Men heeft ook eigen rechten wanneer men opgenomen wordt, onder andere het recht op levensonderhoud. De religieuze overste of de bisschop voor de diocesane clerus, heeft de plicht tot levenslang levensonderhoud van de clerici die lid zijn van zijn religieuze orde of van zijn bisdom.

Een begrip dat u ook kunt tegenkomen, is het begrip “laïcisatie”. Dat betekent dat een persoon,

gewoonlijk als sanctie en soms op eigen aanvraag, alle taken verliest die verbonden zijn aan een wijding. De persoon wordt door pauselijke beslissing – want dat kan alleen op dat niveau worden beslist – juridisch opnieuw beschouwd als met de rechten en plichten van een niet-gewijde persoon.

Een klein detail dat ik nog even wil toelichten in verband met de juridische organisatie van de Kerk, omdat het steeds terugkomt en vaak verkeerd wordt aangehaald, is de zogenaamde betekenis van een geheim archief. Zoals alle grote instellingen, hebben bisdommen en ook parochies een archief. Daarin worden belangrijke documenten, beslissingen, verslagen van vergaderingen enzovoort, bijgehouden.

Artikel 489 van het Wetboek van Canoniek Recht zegt dat elk bisdom een geheim archief moet hebben. Er wordt daarbij duidelijk gezegd dat het geen kamer is, maar dat het zelfs maar een kast of een kist kan zijn, een beperkte plaats waar gevoelige documenten worden bewaard.

Dat heeft dus niets te maken met geheime bergplaatsen, dubbele deuren en valse wanden. Het is gewoon een afgesloten kast of een afgesloten deel van een ruimte waar delicate papieren worden bewaard, zaken waar niet alle personeelsleden die op een bisdom werken, opzoekingen kunnen doen, wanneer zij bijvoorbeeld een datum of een datum van een benoeming zoeken.

Dat is het geheim archief, niet meer, maar ook niet minder. Het is een plek waar de gevoelige dossiers worden bewaard, die normaal alleen door de bisschop worden geopend en waar men geen inzage in documenten krijgt, tenzij met de persoonlijke toelating van de bisschop.

Wat wordt in dat geheim archief bewaard? Men vindt daarin uiteraard, maar niet alleen daar, meestal dossiers of correspondentie met betrekking tot clerici die zich niet als clericus hebben gedragen. Dat is toch een ietwat delicate materie. Men vindt daarin ook bepaalde strafrechtelijke veroordelingen, die door een seculiere rechtbank werden uitgesproken. Het is dus een gedeelte van het archief dat voor het personeel niet gewoon toegankelijk is, zoals het dagelijks lopende archief.

Ik benadruk nog een ander element en beëindig daarmee het tweede deel van mijn uiteenzetting.

In de hele discussie over seksueel misbruik komt

geregeld een Romeins departement, de Congregatie voor de Geloofsleer, ter sprake. De Congregatie voor de Geloofsleer is een ministerie of departement in Rome, zoals er een twintigtal zijn. Ze worden congregaties genoemd. Meer recente structuren worden pauselijke raden genoemd. Er zijn dus een twintigtal van dergelijke instellingen, die elk hun eigen bevoegdheid hebben, om de paus bij zijn taak, zijnde de 3 000 bisdommen wereldwijd coördineren, te assisteren.

Voorname congregaties hebben eigen materies. Er is de Congregatie voor de Religieuzen, de Congregatie voor de Clerus en ook de Congregatie voor de Geloofsleer.

De Congregatie voor de Geloofsleer komt herhaaldelijk ter sprake, omdat de genoemde congregatie, die zich uiteraard met de doctrine bezighoudt, bij een curiehervorming in 1988 ook bevoegd werd verklaard voor delicten of misdrijven met betrekking tot geloof, goede zeden en liturgische misbruiken op het vlak van het sacramentengebruik, zijnde de centrale riten.

Voorname congregatie of voornoemd departement is, zoals ik zo dadelijk zal uitleggen, onder andere bevoegd voor dossiers van seksueel misbruik. Seksueel misbruik is immers een heel gevoelige materie, die ook met goede zeden en de omgang met seksualiteit te maken heeft.

Aldus hebt u in het tweede deel van mijn uiteenzetting een korte inleiding over enkele sleutelbegrippen van kerkelijk publiekrecht en kerkelijke organisatie gekregen. U kunt, indien u dat wenst, later vragen stellen.

Een derde deel van mijn uiteenzetting zou ik kort aan recht met betrekking tot seksueel misbruik willen wijden.

Het kerkelijk strafrecht is in hoofdzaak een tuchtrecht. Het is een sanctionering van inwendige delicta, misdrijven en delictueel handelen of niet-handelen.

Sinds het nieuwe wetboek van 1983 naar aanleiding van de tweede universele codificatie van het recht, geldt het strafrecht, zoals wij het in Boek 6 van de nieuwe codex van 1983 vinden.

Kenmerkend voor dit strafrecht, voor deze tuchtmaatregelen, is weer een zeer grote autonomie van de lokale bisschop en een zekere terughoudendheid in straffen of in bestraffen als andere maatregelen ook zouden volstaan. Er is een artikel dat u kunt nakijken, nr. 1341, dat heel

typisch is: een bisschop kan de toepassing van opgelegde straffen opschorten, indien hij meent dat zo best kan verholpen worden aan een bepaalde mistoestand.

Er was in de jaren '80 en zelfs in de jaren '70 van de vorige eeuw een eerder zwakke aandacht voor tuchtrecht en strafrecht. Het was niet populair, het was niet erg sympathiek in een geloofsgemeenschap om met strafrecht bezig te zijn. Dit leidde in feite soms tot een te soepel omgaan met de normen, een te weinig erop letten dat de clerus de normen eerbiedigde.

Heel toevallig verscheen vorige zaterdag – dat is toch echt recent nieuws – een artikel van professor Arrieta, een Spanjaard die secretaris is van een pauselijke raad voor al wat wetgeving betreft, in het Italiaanse tijdschrift *Civiltà Cattolica*. Hij beschrijft daarin heel nauwkeurig hoe er in de jaren '80, want hij bespreekt de jaren '80, een te slappe aandacht was voor de discipline in de Kerk, de discipline die noodzakelijk is in elk personeelsbestand. Hij beschrijft heel mooi, in het artikel van vorige zaterdag dus, hoe men zich daarvan bewust was in Rome en hoe men reeds in 1988 die Congregatie voor de Geloofsleer bevoegd heeft gemaakt voor een strengere toezicht bij delictueel handelen van clerici.

Dit heeft geleid tot de totaal nieuwe regeling van 30 april 2001, waar Rome zeer duidelijk ingrijpt, omdat wereldwijd de strafrechtelijke bekommernis van lokale kerkverantwoordelijken te zwak was. Dit leidde tot een totaal nieuwe toestand. Dit document uit 2001 beschrijft zeer duidelijk hoe men te werk moet gaan met gevallen van seksueel misbruik.

Meer nog, na 2001, of na dat document van april 2001, zijn er nog verschillende andere documenten uitgevaardigd waarbij Rome sterker en sterker corrigerend optrad, tot en met een document van 15 juli laatstleden waarbij opnieuw de regels werden versterkt. In het artikel van professor Arrrieta van verleden zaterdag, wordt ook duidelijk aangekondigd dat een nieuwe verstrenging van het strafrecht, van het tuchtrecht, in het vooruitzicht is en voorbereid wordt. Men is op dit ogenblik de consultaties van kerkverantwoordelijken aan het organiseren. Er komt dus nog een meer strikte regeling.

Wat zijn de versterkingen die ondertussen gebeurd zijn en die ook belangrijk zijn in functie van het stoppen van seksueel misbruik? De verjaring werd opgetrokken naar 10 jaar na 18 jaar en nu zelfs, sinds de maand juli, naar 20 jaar na

het bereiken van de leeftijd van 18 jaar van het slachtoffer. Misbruik werd niet alleen misbruik geacht wanneer iemand jonger dan 16 werd misbruikt. Eerst sprak men van jonger dan 18, dus een verstrenging, en nu is zelfs sinds juli ook strafbaar het misbruik maken van kwetsbare volwassenen. Ook de omgang met pornografisch materiaal is als delict strafbaar gesteld.

Met andere woorden, er is een voortdurende verstrenging. Er is nog verjaring: 20 jaar. Op dit ogenblik is er verjaring 20 jaar na de meerderjarigheid, dus na de achttiende verjaardag van het slachtoffer. Met andere woorden, tot de leeftijd van 38 jaar kan men zeker altijd klacht neerleggen. Meer nog, een paus kan ook hiervan bij bijzondere beslissing afwijken en zelfs gevallen die ouder zijn dan 20 jaar, toch niet laten verjaren.

Er is – en dat zou ik toch ook even willen benadrukken – in voorgaande getuigenissen een radicaal verkeerde interpretatie van artikel 1492 van het kerkelijk wetboek. Dat werd in deze commissie al herhaaldelijk verteld en is totaal verkeerd. Canon 1492 of artikel 1492 van het kerkelijk wetboek zegt dat vorderingen kunnen verjaren in het kerkelijk recht, maar nooit vorderingen met betrekking tot de staat van personen: die verjaren nooit. De staat van personen heeft te maken met de specifieke levensstaat: gehuwd of ongehuwd, gewijd of niet gewijd, religieus door religieuze geloften of niet. De *status vitae*, de levensstaat, komt hier ter sprake. Het delictueel handelen, het strafrechtelijk handelen, heeft met het begrip levensstaat als geheel hier niets te maken. Het is dus totaal verkeerd te zeggen dat canon 1492 betekent dat seksueel misbruik nooit verjaart in het kerkelijk recht op dit ogenblik.

Wat vandaag gebeurt, en dan ga ik stilaan afronden, is het volgende. Wanneer een bisschop een melding krijgt, een gerucht, van seksueel misbruik, op welke wijze ook, mondeling, schriftelijk of op nog een andere wijze, is hij verplicht op basis van artikel 1717 van het kerkelijk wetboek een klein onderzoek in te stellen om te zien of het gerucht enige ernst bevat. Dat is geen volledig onderzoek, maar het is een eerste onderzoek om na te gaan of het enige ernst bevat. Heeft dat gerucht enige ernst en is het blijkbaar heel serieus, dan heeft hij de plicht Rome te informeren, de Congregatie voor de Geloofsleer, waar men zal antwoorden op welke wijze de lokale bisschop met dit geval, met deze zaak, dient verder te handelen.

Er kunnen drie mogelijke antwoorden uit Rome

komen. Het eerste antwoord kan zijn dat de zaak zo ernstig is dat men in Rome zelf het dossier wil behandelen. Dit kan zelfs leiden tot een zeer snelle laïcisatie, een totaal buitenzetten uit het priesterambt.

Een tweede mogelijkheid kan zijn dat Rome aan de lokale bisschop opdraagt om een strafprocedure te starten voor de kerkelijke rechtbank.

Een derde weg kan zijn dat Rome opdraagt aan de plaatselijke bisschop om een administratieve sanctie te nemen, dus niet langs een kerkelijke rechtbank om. Dit hangt uiteraard af van de ernst van het dossier. Dat zijn drie mogelijkheden die men kan suggereren.

Het is echter zo dat op dit ogenblik elke bisschop, wanneer een zaak zich voordoet, een voorlopige schorsingsmaatregel treft tegen de clericus, volledig het einde van de seculiere rechtsgang, de gewone statelijke procedure, afwacht en pas nadat een vonnis in kracht van gewijsde is gegaan – strafrechtelijk, correctioneel of hof van beroep – een eigen tuchtprocedure voert en komt tot een eigen straf. Een bisschop heeft volgens het Belgisch recht geen meldingsplicht, in tegenstelling tot wat in andere landen, zoals Frankrijk bestaat, waar men in geval van het vernemen van seksueel misbruik de plicht heeft om het beroepsgeheim te doorbreken en het parket op de hoogte te brengen.

In Frankrijk is dit de geldende wetgeving. In het verleden werd een bisschop van het bisdom Bayeux-Lisieux correctioneel veroordeeld omdat hij een gesprek had gehad met een van zijn clerici en het parket niet op de hoogte had gebracht. Deze verplichting is op dit ogenblik nog niet in het Belgisch recht ingeschreven.

Mevrouw, mijne heren, er is nog veel te zeggen, maar ik ga mijn betoog afronden. Ik kom tot mijn besluit.

De geschiedenis is een zeer ingewikkeld proces. Wij maken allemaal nieuwe gebeurtenissen mee. Er groeiden de jongste twintig of dertig jaar enorm veel nieuwe inzichten. Nieuwe normen waren zeker noodzakelijk. Uw commissie zal in de toekomst zeker nog bijdragen tot verheldering.

Mijn besluit is het volgende. Er is een bewustwordingsproces, een maturatie. Dit proces verloopt aanwijsbaar collectief in de maatschappij, de Kerk en de levensbeschouwingen gezamenlijk, omdat er één culturele maatschappelijke context

is. Binnen dat globale, aanwijsbaar collectieve bewustwordingsproces, waar de verschillende disciplines en groepen in de maatschappij toe bijdragen, zijn er inderdaad soms figuren die te traag reageren en die zich niet bewust zijn van wat er aan het gebeuren is.

Elke levensbeschouwing functioneert te midden van een culturele inbedding, nooit los van cultuur en maatschappij. Tot daar mijn betoog. Dank u wel.

De **voorzitter**: Professor, ik dank u voor uw uiteenzetting.

Je vais directement passer la parole au professeur Christians pour son exposé puis nous en viendrons bien entendu aux nombreuses questions.

Louis-Léon Christians: Madame la présidente, mesdames, messieurs les députés, le premier mot est d'abord évidemment pour les victimes. Nous allons devoir là aussi, en profitant de l'exposé du professeur De Fleurquin, revenir sur des questions comme toujours très techniques par rapport à la souffrance des gens.

Le *powerpoint* contient évidemment quelques doublons naturels avec ce qui a été dit précédemment par le professeur De Fleurquin. Je pourrais donc aller plus rapidement et nous pourrions passer plus rapidement aux questions.

Premier moment, l'état du droit canon depuis 1983 et la façon dont il a évolué, puis quelques remarques mais qui ont déjà été faites sur l'articulation du droit canonique au droit des États. Enfin, quelques questions et quelques propositions.

Comme vous le savez, on est confronté à un contexte très très compliqué et on va voir que le droit canon ne porte un regard essentiel que sur une partie de ce contexte et c'est une partie de la difficulté à laquelle nous sommes évidemment confrontés. Le regard que vous n'avez pas encore entendu, c'est le regard apporté sur les victimes. Par contre, vous avez entendu que le regard apporté sur les personnes suspectées était grandissant et de plus en plus sévère. Il faut aussi penser à la population en général mais aussi aux communautés paroissiales qui sont en présence de tel clergé délinquant. Et puis, de façon plus générale – on l'a redit aussi – l'évolution des contextes sociaux, politiques et l'évolution aussi surtout du contexte scientifique, les progrès de la psychologie et de la criminologie doivent être pris

en compte lorsqu'on évalue la façon dont des dispositifs quels qu'ils soient – ici, religieux – essaient de répondre à certaines difficultés.

Comme l'a rappelé le professeur De Fleurquin, il faut d'abord rappeler qu'il y a des dimensions spécifiques à prendre en compte. Vous les avez notées. La première est que le prêtre catholique est nécessairement incardiné à un diocèse et que cela lui vaut des obligations mais aussi des droits, c'est-à-dire un droit à la subsistance qu'il soit occupé à faire quelque chose ou qu'il ne fasse rien du tout. C'est à l'évêque à veiller à ce que cette subsistance lui soit produite par différents moyens: il peut être enseignant, travailler ici ou là.

Depuis la Révolution française, le droit canonique ne dispose pas de sanctions de type étatique. L'État maintient le monopole de la violence légitime. Ce sont donc seulement des sanctions ecclésiastiques. Comme vous l'avez entendu, la sanction la plus lourde qu'encourt un prêtre sera la perte de cet état clérical. Au-delà de cette sanction, au-delà de cette perte d'état clérical qui le renvoie au statut qui est celui du simple fidèle, rien ne sera vraiment imaginable en droit canon, on ne va pas pouvoir l'enfermer.

Tous les autres types de sanction – au-delà de la perte de l'état clérical, de la perte de l'office de la fonction liée à cet état – supposent que cette personne reste dans une certaine cohésion avec son Église. Les sanctions n'ont pas de force si cette personne tourne le dos à cette dernière.

Le dispositif pénal de droit canonique, tel qu'il a été revu en 1983, comporte essentiellement deux canons: le canon 1395 et le canon 695. Le canon 1395 concerne les prêtres, le canon 695 concerne les religieux. Ils visent les mêmes hypothèses, à part évidemment le mariage civil et le concubinage: toute une série d'attentats en matière sexuelle pourvu que cela cause un certain scandale dans la communauté et toute atteinte même ponctuelle en matière sexuelle, soit commise avec violence à l'encontre de quiconque, soit commise contre un mineur de moins de 16 ans (Code 1983). Ce sont ces normes qui vont être, en quelque sorte, altérées, complétées par les normes de 2001 qui ont été évoquées.

Tel est l'état du droit canonique universel. Comme cela a été rappelé: 400 000 prêtres, 1 milliard de fidèles, 200 États avec lesquels le droit canon est censé se coordonner ou mal se coordonner.

Les textes vous seront transmis. Ils sont aisément disponibles.

Comme on vous l'a rappelé, suivant le n° 2 du canon 1362, la prescription est en principe de cinq ans à partir de la fin des faits délictueux. Ces normes ont également été modifiées par l'intervention du Saint-Siège. Il s'agit ici du droit commun.

En principe, en droit commun, la sanction de la perte de l'état clérical se fera par un procès de type judiciaire. Ce faisant, le diocèse doit mettre en place un tribunal et respecter des règles de procédure judiciaire canonique qui assurent le respect des droits de la défense. Cette procédure nécessite un certain personnel et un certain temps.

Si le droit pénal a fait l'objet de révisions entre 1965 et 1983, il n'est pas fondamentalement effectif. Depuis 1965, l'Église catholique ne pense pas que son droit pénal soit la voie essentielle de la discipline de ses fidèles ou de ses clercs et que d'autres dispositifs plus pastoraux ou moins contraignants pourraient être imaginés.

Il y a d'abord une dépréciation psychologique du rapport au droit pénal canonique. Puis, derrière ces procédures judiciaires, il y a un deuxième problème: c'est que cela suppose beaucoup de temps, beaucoup de personnes, beaucoup de moyens en temps et en lieux dont certains diocèses ne disposent pas nécessairement. Il y a donc des raisons psychologiques mais aussi des raisons matérielles ou pragmatiques.

La procédure classique vous a été rappelée par le Pr De Fleurquin: un moment d'information, d'enquête et en principe une procédure pénale qui est limitée par des prescriptions et qui suppose finalement le respect des grands principes fondamentaux du droit pénal occidental. Cela ne présente pas de règles particulières. Nous évoquerons dans un instant les voies non pénales. En outre, on vous rappelle l'existence en droit canon d'un canon 128 qui parle de la responsabilité du dédommagement des dommages causés par une faute.

Ces autres voies parallèles à la voie pénale, judiciaire, de droit commun, en voici quelques-unes. Elles sont examinées par les évêques chacun pour leur part de compétences depuis des années parce qu'elles permettent de contourner la voie pénale judiciaire que je viens de vous rappeler rapidement. Le Pr De Fleurquin vous a rappelé qu'en cas de difficultés de différents ordres, un clerc peut demander de lui-même le retrait de l'état clérical auprès du Saint-Siège. Il

peut donc apparaître utile à certains évêques de contraindre ou d'inviter avec insistance ce prêtre à solliciter lui-même la perte de l'état clérical, ce qui peut être accordé ou non mais qui éviterait une procédure de type judiciaire.

Deuxièmement, en ce qui concerne l'accès au sacerdoce, la littérature sur les questions que nous abordons en droit canonique est abondante: des bibliographies circulent pour le moment, avec des centaines d'articles et d'ouvrages écrits depuis une vingtaine d'années sur le sujet de par le monde. La deuxième piste évoquée par cette littérature est le canon 1044: se demander si la personne qui est prêtre ou qui va l'être dispose bien de toutes les qualités psychologiques nécessaires pour l'être ou pour le demeurer. Nous touchons un point sur lequel nous reviendrons, celui de la médicalisation ou de la "psychologisation" des délits sexuels – qu'on connaît en droit d'État mais que l'Église catholique connaît également – et qui permettrait d'écarter sans procès pénal judiciaire ecclésiastique certaines personnes comme étant psychologiquement déficientes.

Troisièmement, l'évêque catholique dans sa responsabilité pastorale de gestion de son diocèse a une autorité sur les fonctions que vont exercer les différents prêtres de ce diocèse. Il peut donc retirer et transférer d'un office à un autre différentes personnes. Certaines procédures existent pour protéger, en quelque sorte, ceux qui sont titulaires d'un office de curé. On ne peut pas déplacer n'importe comment un office de curé. Mais l'ensemble du personnel ecclésiastique doit pouvoir être déplacé assez facilement pour le bien de la gestion du diocèse sans qu'il y ait lieu d'évoquer aucun problème. Cela veut dire qu'un évêque peut déplacer quelqu'un parce qu'il a en tête un problème. Mais il suffit de ne pas l'évoquer et de déplacer ou de priver de son office cette personne.

Donc, différents types de ressources dans le droit canon existent, qui essaient d'être testés pour éviter ce gros appareil compliqué et très rarement mis en œuvre. La presse avait rapporté, il y a quelques années, un procès pénal contre un prêtre qui avait évoqué son homosexualité et sa militance. C'était un procès pénal qui avait été intenté sur un plan ecclésiastique. Pour l'éviter, différentes possibilités sont étudiées, parce que les évêques ne voient pas nécessairement la façon de mener un procès pénal ecclésiastique dans ces matières.

Quelles sont les questions qui se posent

progressivement, avec les difficultés qui s'annoncent et l'actualité qui montre toute une série de dysfonctionnements? La première remarque que je voudrais vous soumettre, c'est que ce dispositif canonique n'évoque pas la figure de la victime. Vous l'avez déjà entendu, c'est le statut du délinquant qui fait l'objet de toutes les attentions du dispositif canonique qui nous vient de loin. Malgré les efforts du Concile Vatican II en 1965, il reste profondément clérical. Donc, lorsqu'un cas d'abus sexuel entre un clerc et un enfant ou une autre personne apparaît, le dispositif canonique va naturellement poser son regard sur le clerc.

Comment améliorer la répression ecclésiastique des abus sexuels? Qu'en est-il des victimes? Il existe des dispositifs de droit canonique communs, dont le canon 128 que l'on a rappelé. Pour le reste, les normes universelles sont globalement muettes. C'est une tâche qui incombe aujourd'hui globalement aux nouvelles initiatives diocésaines qui sont prises dans un certain nombre d'États. Nous y reviendrons.

L'imputabilité de la délinquance sexuelle. C'est un gros problème en droit pénal d'État. C'est également un gros problème pour une réflexion ecclésiastique. Le comportement de cette personne lui est-il imputable? Ce sont des questions qui évoluent constamment au gré des progrès de la psychologie contemporaine. Des questionnements sont ouverts à ce sujet.

Enfin, il y a une autre figure non cléricale dans l'Église catholique. Il n'y a pas que les fidèles victimes. Il y a aussi aujourd'hui de plus en plus d'agents pastoraux laïcs non clercs, des assistants paroissiaux, des animateurs pastoraux, toute une série de fidèles qui accomplissent des missions pour l'Église catholique. Ils ne sont pas visés par les normes spéciales que l'on a évoquées ou que l'on va évoquer, à savoir les normes de 2001. Celles-ci visent la protection de tout ce qui va tourner autour des sacrements et concerne essentiellement la figure du clerc. Que le laïc soit victime ou coupable, ce n'est pas encore au cœur du dispositif canonique. Ce qui est au travail, c'est le dispositif disciplinaire à l'encontre du délinquant.

La question se pose de l'adaptation du droit universel, puisque des questions sont posées. Il se pose aussi des questions d'adaptation des droits particuliers, c'est-à-dire des droits diocésains, comme le Pr De Fleurquin vous l'a rappelé. Il s'agit de dispositifs canoniquement autonomes dans la mesure du respect du droit

universel.

Ces adaptations en droit particulier dépendent non seulement du diocèse autonome mais aussi de l'articulation au droit des États, sur lesquels ces diocèses se trouvent. Le droit canonique universel ne peut pas gérer la coordination avec autant de droits étatiques. Une partie de la coordination est donc fixée par une sorte de norme-cadre, tel qu'évoqué par le Pr De Fleurquin. Une autre partie est laissée à la gestion des diocèses.

Ca, ce sera pour la discussion si vous le souhaitez.

On a parlé, mais je ne vais pas nécessairement revenir sur tous ces points, d'adaptation des délais de prescription. On devrait parler de la façon dont l'Église catholique essaye d'améliorer ses techniques de prévention de ces dérives, des ces délinquances. Quels sont les processus d'apprentissage ou, comme on dirait aujourd'hui en gouvernance, de réflexivité? Comment est-ce qu'une institution apprend de ses difficultés?

La question de l'accueil de la victime et de la famille, on va y revenir.

La réparation du dommage: on a déjà dit que c'était prévu formellement mais qu'il n'y a pas de dispositif canonique spécifique. Le professeur De Fleurquin a évoqué l'image d'une expertise multidisciplinaire. Je pense que le professeur Adriaenssens vous l'a déjà dit: est-ce que c'est le droit qui est le meilleur outil pour comprendre cette question? Un psychiatre vous répondra sûrement non, un juriste sera, je pense, un peu plus hésitant à répondre de cette façon. Enfin, en tout cas, une approche multidisciplinaire est souhaitable.

L'accompagnement des communautés locales. Aux États-Unis, c'est une grosse question: tous ces gens qui apprennent qu'ils côtoyaient un abuseur. Comment est-ce qu'on fait avec ces familles qui n'ont pas d'enfant abusé mais qui apprennent *ex post* que le danger était là?

On a évoqué la figure de l'incapacité.

De grosses discussions ont été posées aux États-Unis sur le respect des droits de la défense. Vous savez que dans toute matière, et dans celle-ci également, il y a des cas de fausses accusations. Il faut donc respecter les droits de la défense. Comme dans tout État de droit, l'Église catholique essaye de veiller à un minimum de respect des droits de la défense. Cela ralentit aussi les

procédures ou la façon dont on peut poser des questions.

Il y a les questions de protection de la vie privée. Jusqu'où une Église peut investiguer la psychologie d'un candidat au sacerdoce pour être sûre que tout va bien? Jusqu'où est-ce qu'on peut aller, jusqu'où une institution privée au regard de l'État peut aller pour vérifier si ces personnes ne présentent pas de dangerosité?

Enfin, l'idée d'un dispositif pénal moins lourd, que j'ai déjà évoquée, qui est une des questions historiques de l'Église catholique par rapport à son droit pénal.

Je voudrais faire un crochet rapide par la crise américaine. Pourquoi? Parce que c'est la crise américaine qui a déclenché dans l'Église catholique non seulement toute une série de dispositifs normatifs nouveaux mais aussi une tentative de réflexion sur l'amélioration à apporter au système qui, visiblement, n'est pas performant et aussi qui a stimulé une littérature universitaire à travers différentes disciplines. Si vous regardez la littérature universitaire sur la délinquance sexuelle dans l'Église catholique, vous verrez que les trois quarts sont anglo-saxons. Ce sont les États-Unis, les universités américaines qui travaillent sur ces questions.

Après la crise américaine, il y aura l'intervention du Saint-Siège en 2001, qui a été révisée en juillet 2010 comme le Pr De Fleurquin vous l'a rappelé. Il vous a également dit que le Saint-Siège annonçait une réforme du droit pénal canonique, qui est en cours de réflexion. Et puis quelques réflexions sur le "local", c'est-à-dire ces commissions diocésaines, inter-diocésaines, locales qui ont été mises en place à travers les États-Unis et puis à travers un certain nombre de pays européens.

Le dispositif catholique aux États-Unis commence à se déployer en 1992-1993, après toute une série de difficultés antérieures, de scandales qui ont éclaté progressivement. À partir de 1992-1993, les évêques américains vont entrer progressivement en dialogue avec le Saint-Siège en vue d'obtenir des normes canoniques spécifiques pour permettre aux évêques américains d'agir plus efficacement, non seulement "ecclésiastiquement", mais également à l'égard des autorités des différents États américains, qui exerçaient bien légitimement une pression croissante en ce qui concerne ces questions. Comment répondre lorsque le dispositif religieux ne le permet pas? Il fallait donc demander une modification du dispositif religieux. C'est ce que

font les évêques américains dans ces années-là. Cela se fit difficilement, car il s'agissait d'aller et de retours de normes, de tentatives, de propositions, de corrections qui vont se jouer pendant plusieurs années, jusqu'en 2002.

Évidemment, le contexte américain est très différent du contexte européen; il est très différent du contexte belge, y compris en ce qui concerne la législation étatique sur l'indemnisation des victimes, comme vous le savez. Donc, on ne peut pas importer immédiatement tout le dispositif américain. La réflexion doit être prudente. Le souhait des évêques américains, finalement rencontré par le Saint-Siège, était d'accélérer les procédures ecclésiastiques, pour pouvoir répondre plus rapidement aux autorités civiles, d'obtenir des normes qui permettaient de déroger au droit canon universel que je vous ai expliqué en début d'intervention. Ces normes spéciales portaient essentiellement sur la fameuse question, qui existe toujours ici mais qui a été très forte aux États-Unis, de la tolérance zéro. Que fait-on avec un prêtre à qui on n'a qu'un seul abus à reprocher? Il a abusé une fois d'un enfant, mais la tolérance zéro rend impossible que ce prêtre puisse continuer à exercer une fonction quelque part. Est-ce souhaitable? Est-ce qu'une faute à l'encontre d'un enfant empêche irrémédiablement cette personne de toute repentance et de tout retour? C'est une question qui a été posée aux États-Unis avec beaucoup de force.

Et puis, le dispositif américain a mis en place des comités nationaux et des comités étatiques locaux pour essayer d'assurer une prévention et un suivi des politiques diocésaines. Il faut que chaque diocèse fasse quelque chose puisqu'il est autonome mais la Conférence épiscopale américaine propose, avec l'accord des évêques, de mettre en place des comités de contrôle, des *boards* de contrôle, de révision des politiques de chaque diocèse.

Depuis 1993, les États-Unis – il s'agit de la numéro deux du FBI qui a été débauchée par les évêques américains pour diriger la commission fédérale de contrôle de la délinquance sexuelle – ont commencé à collecter des données et à pousser à la clarification des différents dossiers.

On pourrait revenir si vous voulez sur la norme de 2001. Les normes de 2001 ont en quelque sorte été testées aux États-Unis pendant plusieurs années. Cela vous a été expliqué tantôt. L'âge de la victime maximum pour que ce soit un mineur passe de 16 à 18 ans parce qu'on a constaté qu'un certain nombre de mineurs abusés ont 16,

17 et 18 ans non accomplis. La prescription est prolongée à dix ans à partir de la majorité. La Congrégation pour la doctrine de la foi peut évoquer le procès; elle peut faire venir à Rome comme cela vous a été expliqué. On précisait en 2001 qu'il devait s'agir d'une procédure totalement cléricale: il ne peut pas y avoir de laïcs dans le dispositif, il ne peut pas y avoir de fidèles. Et le secret de l'instruction, comme le secret de toutes les instructions en droit belge et canon.

En juillet 2010, certains délits substantiels ont été ajoutés: la pornographie ou l'abus de personnes vulnérables. La prescription a été prolongée à vingt ans à partir de l'âge de la majorité de la personne abusée. Le professeur De Fleurquin vous a dit aussi que le Saint-Siège, l'autorité pontificale, peut évidemment lever au cas par cas – et c'est explicité dans les normes – la prescription. Il faut demander la levée de la prescription. Il est possible de lever certains délais de prescription.

Depuis juillet 2010, des laïcs seront admis dans ce genre de procédure.

Enfin, les *guidelines* qui ont été rendues publiques par le Saint-Siège courant 2010 évoquent explicitement, pour la première fois au niveau universel, la nécessité d'un renvoi aux droits étatiques. Cela ne signifie pas qu'il ne fallait pas renvoyer aux droits étatiques précédemment mais les normes universelles estiment que ce n'est pas leur job de préciser cela: c'est le droit local qui doit le faire.

Rapidement, vous les avez sur Internet, le rapport 2009 vient d'être rendu public ces jours-ci. Ceci n'est pas le rapport 2009. Le rapport 2009 est maintenant disponible.

Toute une série d'exemples de ce que les Américains (la Conférence épiscopale américaine) commencent à documenter sur des cas qui ont commencé en 1950. Vous voyez, par exemple en bleu, ce qui était estimé être la crise des abus sexuels en 1993 et puis ce que c'est devenu en 2002. Globalement, comme vous le savez, cela représente entre 2 et 4 % du clergé américain.

Les années où ont été accomplis les abus qui ont été repérés aux États-Unis et rendus publics. Vous voyez que ces abus, globalement, c'est autour des années 70, 80 puis les choses commencent à décliner.

Vous avez, par les Américains, le catalogage... Et ça c'est évidemment tristement intéressant, parce

que vous verrez que sous l'étiquette d'abus sexuel, tous sont des abus sexuels, tous sont des atteintes à l'intégrité physique d'un enfant, d'un mineur mais selon différentes modalités qui vous sont précisées dans ce tableau. Vous avez donc le pourcentage sur la droite. Vous voyez que le pourcentage varie. 52 % des hypothèses reprochées au clergé américain concernent le fait d'avoir accompli certains attouchements par-dessus les vêtements de la victime. Et 44 % en dessous de ces mêmes vêtements.

Vous voyez, les Américains sont en train de tristement documenter ce qui s'est passé. Cela montre, hélas, une très grande diversité de comportements pour ces 4 % de clergé poursuivi.

Les plus grandes colonnes concernent les garçons, les plus petites les filles.

Vous voyez ici aussi que 64 % des délinquants ne s'intéressent qu'à des garçons.

Vous avez aussi l'âge moyen du clergé délinquant américain par périodes. C'est à la fin de la trentaine que, visiblement, ce n'est tout de même pas heureux.

Et puis il y a aussi un chiffre tragique mais très important. Et je pense que les données belges, hélas, pourront vérifier ces chiffres. Entre 55 et 61 % des délinquants n'ont abusé que de un enfant.

Puis vous avez presque 27 % de ces 4 % de délinquants qui ont abusé entre 2 et 3 enfants durant ces années. Puis, vous commencez en quelque sorte à entrer dans une pathologie lourde: vous avez 13 % de ces 4 % qui ont entre 4 et 9 victimes et 3,5 % de ces 4 % qui ont plus de 10 victimes à leur acquis, donc qui sont des *serial* abuseurs, je ne sais pas comment on doit appeler cela. Ils ne représentent donc que 3,5 % des 4 %, la majorité des cas sont des aventures délictueuses et regrettables mais à l'encontre d'une seule personne.

Combien de temps durent ces abus? Les Américains ont mené des statistiques à partir des chiffres qui se sont progressivement accumulés. Vous voyez, globalement, que la durée de l'abus est proportionnel au nombre de victimes. Plus ils sont pathologiquement atteints ou plus ils sont *serial* abuseur, je ne sais comment il faut le dire, plus ils vont abuser longtemps de ces enfants. Et les personnes qui ont abusé d'un seul enfant ne l'ont abusé que pendant moins d'un an.

Tous ces chiffres méritent sûrement analyse. Ils sont progressivement rendus publics depuis 1992 pour les États-Unis. Ces tableaux-ci ont été produits en 2006. Vous trouverez cette semaine sur Internet les chiffres 2008. Ils n'ont pas encore été reglobalisés par les évêques américains. On ne dispose donc pas encore des derniers chiffres mais la dernière année est de la même tendance.

Vous voyez aussi que les *serial* abuseurs n'aiment pas les jeunes filles tandis que les abuseurs d'un seul enfant ont des goûts plus partagés.

Il y a beaucoup d'autres tableaux qui sont proposés par les évêques américains. On ne va pas les regarder tous mais simplement pour vous dire qu'il y a un gros effort de l'épiscopat américain pour documenter, essayer de comprendre ce qui se passe, qui sont les personnes, quel est le profil de la personne en difficulté, quel est le profil du délinquant. Cela suppose que des données puissent être obtenues et puissent être collectées. D'une certaine façon, c'est ce qui s'est passé pour la Belgique au printemps dernier où, pour la première fois, il y a eu un nombre significatif ou important, massif, impressionnant de signalements.

Revenons aux dispositifs locaux qui ont été mis en place aux États-Unis. Ils le sont à présent dans la plupart des pays européens et font partie du moment d'investigation préalable à l'envoi de dossiers à Rome, conformément à la norme de 2001. C'est simplement un conseil à donner à l'évêque, qui est titulaire de l'autorité sur son diocèse, pour lui faire savoir si tel cas d'abus est vraisemblable ou non. Là s'arrête le rôle de ces commissions. C'est ensuite à l'évêque de prendre ses responsabilités. Depuis 2001, elles l'obligent à saisir Rome et posent la question du rapport aux autorités civiles. Nous pourrions y revenir.

Sur les relations entre droit canon et droit étatique, quelques remarques brèves. Dans le dispositif pénal canonique, vous trouverez des normes qui précisent que, si une sanction étatique a déjà été apportée, pas nécessairement en matière sexuelle, elle peut être prise en compte par l'autorité ecclésiastique pour évaluer la peine qu'il reste à attribuer à cette personne.

Le Tribunal suprême de la Signature apostolique, qui est donc une autorité romaine, est intervenu en 1997 dans des affaires qui ne concernaient pas des délits sexuels, pour préciser les règles à suivre en matière d'expertise. Comment se gère l'expertise dans l'Église catholique quand on fait appel à un psychologue ou à un psychiatre,

notamment en termes de droit de la défense et de respect de la vie privée? Les *guidelines* de 2010 prévoient explicitement le renvoi aux autorités étatiques.

Comme vous le savez, l'obligation de porter secours à personne en danger s'impose à tous en droit belge. Le secret professionnel est une garantie en droit belge comme en droit canonique. Le Pr De Fleurquin vous a rappelé l'existence d'une différence entre le droit pénal belge et le droit pénal français, qui est tout de même importante à rappeler: c'est l'obligation de signalement, en vertu de l'article 434-3 du Code pénal français 1992, qui exclut explicitement les exemptions en faveur de la famille. Vous savez que le recel de malfaiteurs est frappé d'exemption pour les conjoints et les enfants. Ces exemptions ont été levées en ce qui concerne les abus sexuels en France. C'est une vraie question pour un parlement, mais elle est délicate.

Les questions de la responsabilité civile ont été tranchées, la dernière fois, en droit belge par la cour d'appel de Bruxelles en 1998. L'affaire mettait en cause le cardinal Danneels. Il y a eu également quelques affaires de cours d'appel récentes dans lesquelles il est question de cas de responsabilité civile d'autorités ecclésiastiques non catholiques, mais peu importe.

Sur ce tableau, qui est le même que tout à l'heure, il est question du dispositif diocésain local. En orange, sont repris les lieux où le dispositif prévoit un contact avec les autorités publiques, les autorités étatiques, les parquets, qu'il s'agisse des commissions elles-mêmes, de l'autorité compétente ou de l'indication impérative faite à la personne qui porte plainte de saisir également les autorités compétentes de l'État.

J'arrive ainsi au terme de mon exposé mais je voudrais encore vous donner quelques conclusions.

Pour ce qui concerne la question des moyens matériels et de personnel, le printemps dernier a montré qu'il existait de très grosses difficultés à ce niveau. Mais cela est propre à toutes les institutions. Il n'est pas aisé de disposer de moyens suffisants pour traiter un certain nombre de dossiers.

La question des fonds communs d'indemnisation des victimes est une question que le législateur belge a commencé à traiter, il y a quelques années. Elle a été régulièrement posée dans le cadre des discussions ecclésiastiques. Il s'agit

des hypothèses et des questions sur l'articulation des guidances psychologiques. Donc, quand le clerc, qui a été condamné pénalement, a purgé sa peine de prison et s'il n'est pas mis à la disposition du gouvernement, qui s'occupe du suivi psychologique? Comment cela se construit-il? C'est une responsabilité ecclésiastique ou non? Que se passe-t-il? Certaines victimes ou certains commentateurs estiment que la part de l'État clérical n'a aucune efficacité en soi. La personne va se retrouver en électron libre dans la société. Y a-t-il une responsabilité particulière des autorités religieuses à encore essayer d'encadrer une personne après que la peine ait été purgée ou non? Si non, il appartient alors uniquement aux autorités étatiques de s'en occuper. Ces dernières prennent-elles ou non en compte le profil particulier des différentes personnes? La réponse est bien évidemment affirmative aujourd'hui, mais elle pourrait se poser à l'avenir.

De ce point de vue, la question n'est pas forcément celle d'une justice parallèle, sur laquelle nous pourrions revenir, ou de compétition. C'est aussi une question de mettre des ressources en commun pour éviter que des problèmes surgissent.

Voici mes conclusions. Le droit de l'Église catholique est confronté comme le droit étatique à une mise en tension entre le droit pénal et la psychiatrie, la psychologie contemporaines. Les derniers procès d'assises belges le montrent, d'une certaine façon. L'Église catholique n'a pas plus de facilité à comprendre comment on traite une personne présentant ce profil. Que pensait la psychologie après-guerre d'une personne disant avoir accompli un acte répréhensible mais affirmant qu'il ne recommencera plus? Aujourd'hui, on sait que cette personne, dans 90 % des cas, ne doit pas être crue parce qu'elle n'en a pas la capacité. La récidive sera inéluctable dans certains cas, notamment pour les *serial* abuseurs. Mais c'est un acquis progressif de la psychologie qui a amené à ces conclusions.

Deuxièmement, on vient d'une approche isolée. Vous l'avez entendu, chaque évêque est autonome, les conférences épiscopales n'ont pas d'autorité propre. Il n'y a donc pas d'apprentissage aisé au sein de l'Église catholique d'un diocèse à un autre. Il faudra passer par Rome et il faudra qu'une lourde institution s'ébranle. Il y a eu certains échanges, entre diocèses américains et diocèses européens mais les choses ne sont pas prévues comme cela. L'apprentissage, notamment ce que les Européens apprennent des Américains, reste une vraie question.

Troisièmement, il y a le fait que des diocèses isolés se retrouvent face à des cas isolés. Ils ne sont pas nombreux, ces cas: 2 à 4 %. On n'apprend pas beaucoup quand on traite peu de cas. Il n'y a pas de transversalité donc on n'a pas de secours d'apprentissage à l'extérieur. Aujourd'hui, les questions sont tout à fait différentes. À cause de ce mécanisme, inéluctable, objectif, les dysfonctionnements se sont accumulés.

Il faut toujours faire attention aux statistiques. Celles que vous venez de lire chez les Américains et celles que vous lirez ailleurs portent sur les abus commis pendant 60 ans: les chiffres sont donc à diviser par 60, en quelque sorte. Néanmoins, nous sommes aujourd'hui et c'est maintenant que le travail a lieu, pour vous aussi. Comment gérer donc soixante ans d'arriéré potentiel? Pour un certain nombre, comme vous le savez, la mort est venue régler la question mais pas pour tous. C'est une tout autre question qui se pose donc, celle d'une gestion globale, collective. C'est le cas des Américains et c'est le cas de la Belgique également à l'égard des dossiers qui sont déposés.

Une ligne sur la crise en deux temps. C'est simplement pour dire que c'est très étonnant qu'aux États-Unis, il y a eu une crise en deux temps. La première crise date de 1992, la deuxième de 2002. Puis, finalement, c'est ce qui arrive à la Belgique. La première crise date de 1998, c'est le moment où les évêques belges ont décidé de mettre en place un dispositif particulier pour essayer de comprendre ce qui se passe. Et puis, une deuxième crise en 2010, dix ans après. Donc, des crises à deux temps.

Je voudrais conclure en redisant que la plupart des dispositifs diocésains locaux qui ont été mis en place aux États-Unis ou en Europe posent avant tout la question de la protection des victimes, de la protection des enfants. Si le droit universel catholique canonique vise à renforcer les prescriptions, à renforcer les sanctions à l'encontre du clerc délinquant, ce sont les dispositifs diocésains qui, progressivement, plus ou moins bien, posent la question de la prévention de l'accueil des victimes ou non. Ce sont des processus qui doivent être poursuivis ou améliorés.

C'est sur ces propos-là que je voulais conclure. Sur ces propos qui tiennent au souci des victimes dans le droit de l'Église catholique. Merci.

La présidente: Je vous remercie également pour cet exposé. Nous allons prendre un moment pour nous réinstaller là et puis on en viendra au temps des questions.

*La réunion publique de commission est suspendue de 15.59 heures à 16.05 heures.
De openbare commissievergadering wordt geschorst van 15.59 uur tot 16.05 uur.*

La présidente: On est en train de copier le *powerpoint* présenté par le professeur Christians, il sera distribué à l'ensemble des membres.

Messieurs les professeurs, vous serez soumis à de nombreuses questions.

Marie-Christine Marghem (MR): Madame la présidente, je voudrais remercier les deux orateurs qui nous ont instruit sur des notions que nous ne pouvons pas connaître, même si nous pratiquons le droit de l'État belge.

En vous écoutant, la première chose qu'on peut dire est qu'il faut se familiariser avec la terminologie et les arcanes, à peine visibles pour nous, d'un droit qui prend ses repères dans d'autres conceptions, ce qui ne signifie pas nécessairement qu'il abandonne les conceptions fondamentales.

Je suis choquée par le fait que si on ne vous écoute pas jusqu'au bout, on a l'impression qu'il y a une forme de minimisation de la sanctionnalisation de faits graves. Le comportement d'abus sexuel est interdit. Déjà moralement, c'est un tabou social très fort et il est consacré dans tous les droits, quels qu'ils soient, sur la planète. Je n'ai pas fait d'études de droit comparé pour vous parler de la sorte mais il me semble que dans les notions de psychologie et de morale universelles, cet abus, ce crime, ce fait est sanctionné et rejeté par la communauté.

Y compris en droit canon, on voit une série de normes que vous avez détaillées et qui nous donnent un aperçu de l'existence d'une procédure pénale, au sens traditionnel du terme. Cette procédure pénale doit commencer par une enquête. Elle peut être sommaire mais elle doit exister si une rumeur vient aux oreilles du chef d'un diocèse. J'utilise le terme "chef de diocèse" parce que, M. De Fleurquin l'a expliqué, l'évêque est tout à fait autonome, a toutes les responsabilités et exerce sur son territoire cette autonomie très grande et ces responsabilités très grandes.

Si l'évêque a vent de faits qui sont punis non seulement par la justice étatique de l'endroit où se trouve son diocèse mais également par le droit canon, il doit mener une enquête. Si, dans le cadre de cette enquête, il s'avère que la rumeur est fondée – c'est là que c'est moins clair –, il ne doit pas nécessairement enclencher une procédure pénale. D'autres moyens s'ouvrent à lui, moyens que vous avez logés dans les canons 290, 1044 et 1740. Ces moyens permettent, sous différentes raisons objectives, d'infliger des sanctions ou de ne pas en infliger, si la personne est déficiente mentalement, et donc de ne pas suivre un processus pénal classique.

C'est cela qui m'inquiète. L'image que cela projette, au-delà de faits concrets que nous aurons à examiner quand nous auditionnerons les évêques de la province Belgique, est que la procédure pénale canonique a très peu de poids.

Elle n'est pas ressentie socialement par l'ensemble de la communauté catholique ou des responsables catholiques comme étant efficace, utile et facile à mettre en œuvre, comme s'ils étaient réticents à le faire ou démunis pour le faire. C'est dangereux, parce que le rappel à la loi n'est pas bien marqué. C'est un problème. C'est ce sentiment que j'ai éprouvé tout à l'heure, comme s'il y avait minimisation.

En ce qui concerne les autres possibilités offertes par le droit canon, qui se trouvent au canon 290, 1044 et 1740, on n'a pas non plus l'impression qu'elles aient été franchement utilisées. Je me pose vraiment la question de savoir si ce droit, qui offre de nombreuses possibilités, qui est très sophistiqué, est vraiment utilisé par ses usagers naturels, à savoir l'ensemble de l'organisation de l'Église catholique belge.

Au fond, la réponse est négative. En effet, on constate que les avancées réalisées aux États-Unis ont eu une violente répercussion à Rome, tout récemment encore en 2010. Mais j'aimerais que vous nous disiez franchement pourquoi on n'a pas utilisé même des moyens simples, offerts par des procédures typiquement administratives, à savoir déplacer des curés d'un endroit à un autre ou les empêcher de sévir ailleurs.

Vous posiez tout à l'heure la question de savoir comment se comporter vis-à-vis d'un abus qui ne concernerait qu'une victime. La situation est grave dans les deux cas. De toute façon et à la limite, c'est même encore plus grave dans le cas d'une victime, car c'est jeter son dévolu sur une personne pendant de nombreuses années. Nous

avons un cas en Belgique, vous le savez! C'est celui qui a provoqué d'ailleurs cet afflux de plaintes. Cela ne peut rester impuni quoi qu'il en soit. Je suis étonnée que les moyens existants n'aient pas été utilisés au sein de l'Église.

Sur le volet de la réparation, vous ne vous êtes guère exprimé. J'aimerais que vous nous communiquiez les processus de réparation qui peuvent être utilisés et qui ne l'ont pas été, de toute évidence. Nous avons entendu l'un ou l'autre évêque dire ne pas vouloir entrer dans une logique de demande de pardon pour éviter d'entrer dans une logique d'indemnisation.

Raf Terwingen (CD&V): Mevrouw de voorzitter, heren professoren, ik dank u heel hartelijk voor uw uitleg.

Ik heb twee veeleer technische vragen die aansluiten bij de uitleg die u beiden hebt gegeven. Vervolgens heb ik nog twee veeleer algemene vragen.

Ten eerste, is technisch gezien het begrip "stuiting van de verjaringstermijn" een begrip dat in het kerkelijk recht speelt of is het dat niet? Wij kennen voormeld begrip immers uit het gewone strafrecht. Kunnen de termijnen die u zelf hebt opgesomd, ook worden gestuit of geschorst?

Mijn tweede punt heb ik waarschijnlijk niet goed begrepen. Het heeft te maken met artikel 1717, waarnaar u hebt verwezen. Het bepaalt met name dat, zodra er enig gerucht van seksueel misbruik is, er een onderzoek moet worden ingesteld en dat er bijkomende handelingen moeten worden gesteld. Aldus staat het in voornoemd artikel beschreven.

Ik heb uit uw uitleg begrepen dat voor de bisschop de verplichting bestaat om de kwestie ook aan Rome te melden. Ik zie zulks niet in het artikel staan. Volgt misschien uit het bewuste document van 2001 of voormelde verplichting al dan niet bestaat? Hoe zit dat? Moet het dossier al dan niet ook aan Rome worden gemeld? Zulks blijkt voor mij niet duidelijk uit de lezing van artikel 1717.

Ik heb nog twee veeleer algemene vragen.

Hoe zit het met de burgerlijke aansprakelijkheid, niet zozeer van de dader maar van de bisschop, die net boven de dader staat en diens hiërarchische overste is?

Canon 128 behandelt de schadevergoeding in het kader van het kerkelijk recht. Kan er ook een

verantwoordelijkheid of een soort burgerlijke aansprakelijkheid in hoofde van de bisschop zijn, indien een priester voor een dergelijke aansprakelijkheid in aanmerking komt?

In welke mate kan het zijn dat op het vlak van het profane recht een bisschop, bijvoorbeeld in het raam van een strafrechtelijke procedure, burgerlijk aansprakelijk wordt gesteld voor zijn priester, die wordt veroordeeld? Het is een hypothese, maar in welke mate zou een en ander eventueel tot een burgerlijke verantwoordelijkheid in hoofde van de bisschop kunnen leiden?

Ik ga nog een stap verder. Wat is uw idee over de verantwoordelijkheid van het Vaticaan ter zake? Ik ga daarmee nog een stap hoger. Op voornoemd vlak is er blijkbaar enige onduidelijkheid. Ik ben ter zake niet erg goed ingelicht, maar ik meen mij te herinneren dat er enige persbelangstelling is geweest over uitspraken van het Supreme Court in Amerika omtrent de al dan niet mogelijkheid tot aansprakelijkheidsstelling van het Vaticaan. Op welke manier zou zulks eventueel binnen de Belgische orde en bij de Belgische rechtbanken kunnen spelen?

Thierry Giet (PS): Madame la présidente, je voudrais remercier les intervenants pour leur exposé. J'ai quelques questions un peu plus techniques peut-être.

Monsieur le professeur De Fleurquin, vous avez dit que la "discipline" n'était pas spécialement appliquée avant les années 80; qu'à partir de ce moment, il y a eu une intervention pour serrer la vis (passez-moi l'expression) et que les choses ont un peu changé. J'ai une question sur les articles en tant que tels, sur les canons, si je comprends bien.

Je vois dans le document distribué que des articles sanctionnant les comportements d'abus sexuels existent peut-être depuis très longtemps; je lis "1741 à 1917". Ces articles sont-ils aussi précis que ceux qui existent actuellement ou bien, avant les articles actuels, se trouvait-on devant une législation plus floue? Et même existait-elle? Y avait-il quelque chose de concret par rapport aux infractions dont nous parlons ici?

Ensuite, pour rester en Belgique – j'ai vu les chiffres cités par le Pr Christians –, avez-vous connaissance des cas d'application de ces articles? Existe-t-il donc une jurisprudence en Belgique? Y a-t-il publication, peut-être interne, de cette jurisprudence?

Est-il possible d'effectuer une répartition des dossiers entre les trois hypothèses que vous avez visées: soit le dossier est transféré à Rome, soit il appartient à l'évêque responsable d'introduire une procédure devant un tribunal ecclésiastique (si j'ai bien compris), soit il n'y a pas de procédure, mais éventuellement une sanction administrative? Aujourd'hui, avez-vous des renseignements sur la jurisprudence, sur la publication et sur la répartition de cette jurisprudence au sein des trois hypothèses?

Troisième question. Nous nous trouvons évidemment devant des ordres juridiques différents, comme vous l'avez expliqué. En même temps, et vous l'avez dit clairement tous les deux, un ordre est compris dans un autre: l'ordre juridique étatique englobe évidemment l'ordre juridique de l'Église.

À cet égard, il n'existe pas en droit belge d'obligation de dénonciation; notamment l'article 29ter ne renseigne pas cela. Vous avez fait mention de la législation française qui est différente. Pensez-vous opportun et possible de l'introduire en droit étatique belge, tout comme cela existe en France?

Quatrièmement, je suis évidemment étonné par le pouvoir exorbitant, au sens d'inhabituel, de l'évêque. Dans la description que vous nous en faites, c'est un pouvoir énorme. J'ai envie de dire qu'on se trouve ici devant une hiérarchie en acier trempé, ce qui évidemment n'est pas toujours fait pour rassurer sur la transparence, la circulation de l'information et sur l'existence d'un contrôle qui semble au fond assez inexistant, si ce n'est Rome, si j'ai bien compris.

Compte tenu de cette situation particulière, n'y a-t-il pas un risque très clair qu'il existe, pour les infractions dont nous nous occupons ici, de circulaires internes mais non officielles, d'instructions ou d'informations plus ou moins officielles suivant lesquelles le silence aurait été de mise dans ces dossiers, notamment sous peine d'excommunication pour les victimes? Il faut comprendre cette question par rapport à la situation hiérarchique telle que vous nous l'avez décrite et qui pourrait ressembler clairement à une chape de plomb.

Cinquièmement, Mme Halsberghe, qui a été entendue, a fait état de propos tenus en sa présence et selon lesquels les prêtres, en raison de leurs triples vœux, formeraient une caste à part. Il en découlerait alors qu'ils ne doivent pas répondre de leurs actes devant les mortels et ne

doivent pas payer non plus pour leurs erreurs. Cela vous paraît-il pouvoir exister? Est-ce que cela relèverait du droit canon ou d'une certaine conception du droit canon?

Sixièmement, monsieur le Pr Christians, vous n'êtes pas invité aujourd'hui pour cela mais je crois que vous avez fait partie de cette commission. Peut-être serait-il utile que vous puissiez nous dire un mot de votre expérience au sein de celle-ci. Comment l'avez-vous vécue et comment appréciez-vous les critiques adressées à cette commission à un moment donné?

Siegfried Bracke (N-VA): Mevrouw de voorzitter, ik wil de twee professoren vanzelfsprekend bedanken voor hun komst. Ik heb een aantal vragen. Ik probeer mij te beperken tot vragen waarmee ik probeer te peilen en te begrijpen wat het statuut is van het kerkelijk recht in de hoofden van diegenen die verondersteld worden eronder te vallen of ermee om te gaan.

Is het kerkelijk recht een rechtssysteem dat voorbehouden is tot een paar mensen, zoals u, die zich daarmee willen bezighouden of wordt er bijvoorbeeld bij alle clerici heel duidelijk ingepompt dat dit het systeem is waaraan zij bij voorkeur moeten beantwoorden? Zit er bijvoorbeeld ook heel uitdrukkelijk, of misschien oppervlakkig, een onderdeel kerkelijk recht in de vorming van priesters of andere religieuzen? Hoe zwaar weegt dat? In welke mate worden mensen daardoor beïnvloed?

Ik heb ook een kleine technische vraag tussendoor. Ik kreeg een document met daarin de regeling die van kracht is sinds 15 juli 2010. Ik zie daarin een artikel 30 staan, dat gaat over wat ik als "het pauselijk geheim" vertaal: "secret pontifical" staat hier. Ik zou willen weten wat dat is, omdat dat artikel verder wordt uitgewerkt. Zelfs diegenen die bij vergissing dat geheim schenden, worden – er wordt niet gespecificeerd hoe – met straffen bedreigd. Idem dito met het geheim archief, waarover professor Fleurquin heeft gesproken. Ik probeer mij in te denken wat dat is. Elk bisdom blijkt zo'n geheim archief te hebben. Betekent dat ook dat dit zou kunnen betekenen dat daarin informatie zit over misdrijven die, om god weet welke reden, geheim worden gehouden? Hoe zwaar weegt dat?

Ik wil ook weten in welke mate dat kerkelijk rechtssysteem absoluut is. Als ik hoor van u dat het, volgens artikel of canon 1341, aan de bisschop toekomt om te oordelen of dat recht al dan niet wordt toegepast, dan wil ik weten of de

rechtsonderhorige in dat geval daartegen enig verweer heeft. Dat is natuurlijk iets wat zou kunnen wijzen – het is een echte vraag – op enige willekeur. Ik ben geen jurist, maar ik begrijp dat een rechtssysteem natuurlijk ook dient om mensen te beschermen.

In hetzelfde verband, over bisschoppen gesproken, bestaat er in het canoniek recht een soort van voorrang-van-rechtsmachtssysteem? Met andere woorden, als de bisschop zelf in de fout gaat, is er dan een speciale procedure of is het een procedure die gelijk is voor iedereen?

Ten gronde, ik stel mij voor – maar ook dat is misschien fout en u zult mij corrigeren als ik mij vergis – dat het kerkelijk recht iets is dat mensen een bepaald gedrag voorschrijft. Als ik dan met name aan de rooms-katholieke godsdienst denk, dan denk ik dat er in de rooms-katholieke godsdienst nog wel dingen zijn die aan mensen een gedrag voorschrijven, bijvoorbeeld de catechismus.

In een artikel over de verhouding tussen grondrechten en kerkelijk recht, met name over de verhouding tussen theologie en recht, las ik dat er in de catechismus volgende regel bestaat, in welk verband ik mij afvraag wat de verhouding is met het kerkelijk recht. Ik lees namelijk het volgende: "Als lidmaat van de Kerk behoort de gedoopte niet meer zichzelf toe, maar Hem die voor ons gestorven en verzezen is." Verder staat er: "Hij is nu geroepen om aan anderen onderdanig te zijn en te dienen in de gemeenschap van de Kerk, gehoorzaam en volgzaam te zijn jegens de kerkelijke leiders, hen met eerbied en genegenheid te bejegenen." Dat is een vrij zwaarwegende regel, een vrij zwaarwegend voorschrift. Ik vraag mij af, ik wil het van u weten, in welke mate dat een verhouding heeft ten opzichte van het kerkelijk recht.

Trouwens, binnen dat kerkelijk recht is er ook een voor mij niet zo duidelijke verhouding tussen aan de ene kant de rechten van het individu en aan de andere kant de rechten van het systeem. Ik lees hier dat er een canon 223 bestaat en daarin staat dat alle christenen rekening moeten houden met het algemeen welzijn van de Kerk alsook met de rechten van anderen en hun eigen plicht jegens anderen. Die volgorde valt mij op. Het eerste punt is het welzijn van de Kerk. Ik koppel dat aan hetgeen ik daarnet heb gelezen over dat pauselijk geheim. Heeft dat daarmee te maken? Het is een open vraag.

Ik kom aan mijn laatste vraag, want ik moet mij

beperken. Wat is de verhouding tussen een bisschop en een priester in termen van verantwoordelijkheid? U hebt daarover een heel mooie uitleg gegeven in termen van bevoegdheid. Ik begrijp dat de bisschop over ongeveer alles zijn zeg heeft, maar is hij ook verantwoordelijk? Ik zal proberen dat nader te specificeren. Is een bisschop ook verantwoordelijk voor de daden van een priester, in zijn dioceses vanzelfsprekend, en ik zou er zelfs bij wijze van boutade kunnen aan toevoegen, is hij ook verantwoordelijk als de priester vakantie heeft? Ik verwijs naar de verhouding tussen een werknemer en een werkgever. De werkgever kan natuurlijk alleen maar worden aangesproken in de mate dat het betrekking heeft op het werk dat de werknemer daar uitoefent. Hoe is dat geregeld in de Kerk? Bij wijze van boutade, is men pastoor tussen negen en vijf of is dat een 24 uren opdracht?

Ik meen dat ik ongeveer alle vragen gesteld heb die mij op het hart lagen. De rest is desnoods voor een tweede ronde.

Carina Van Cauter (Open Vld): Mevrouw de voorzitter, professor De Fleurquin heeft ons erop gewezen dat het kerkelijk recht evolueert. Vorige sprekers hebben al gewezen op de regeling die van kracht was met betrekking tot het afhandelen van zaken waarin seksueel contact een rol speelt. In de periode tussen 1962 en 2001 was er een regeling die voortkwam uit een apostolische brief waarnaar verwezen is.

In deze periode die voorafging aan 2001, zo werd ons in ieder geval meegedeeld, gold bij de afhandeling van dergelijke zaken een absolute geheimhouding voor al wie betrokken was bij de canonieke procedure. Niet alleen het slachtoffer, maar ook de getuigen en degenen die aan de procedure meewerkten of die erbij betrokken waren, moesten naar verluidt een speciale eed van absolute geheimhouding afleggen, op straffe van excommunicatie. Ook zouden de priesters die beschuldigd werden of die als getuige werden opgeroepen, gehouden zijn aan het biechtgeheim. Op die manier kon men de feiten niet naar waarheid aanbrengen tijdens een eventuele latere procedure.

Heren professoren, zijn die beweringen correct voor de periode die voorafging aan 2001? Bestond die geheimhoudingsplicht ook in de periode na 2001? Bestaat zij vandaag nog?

Meent u niet dat die geheimhoudingsplicht precies misbruik maakt van de zwakke positie waarin een slachtoffer zich bevindt? Meent u ook niet dat een

dergelijke geheimhoudingsplicht in strijd is met de plicht om hulp te verlenen aan personen in nood, bepaald in artikel 422bis van het Wetboek van strafvordering?

Doorgaand in dezelfde redenering, het volgende. Ik heb gehoord dat er sinds de apostolische brief van 2001, wanneer er aanwijzingen zijn van schuld, door de bisschop melding moet worden gemaakt aan de Congregatie voor de Geloofsleer? Het is de Congregatie voor de Geloofsleer die dan bepaalt welke weg de bisschop moet volgen voor de interne kerkrechtelijke aanpak van het probleem.

Is het feit dat de bisschop gehouden wordt aan datgene wat hem door de paus of door de Congregatie voor de Geloofsleer opgedragen wordt, niet in strijd met het verlenen van hulp aan personen in nood, opnieuw volgens artikel 422bis van ons wetboek van strafrecht? Is de lagere rechtsnorm niet in strijd met de hogere internrechtelijke rechtsnorm?

Bestaat de mogelijkheid voor de bisschop, wanneer hij opdracht krijgt om een bepaalde weg te volgen, om, ook tijdens de procedure – ik neem aan dat een dergelijke procedure enige tijd in beslag neemt vanaf de aanmelding bij de Congregatie voor de Geloofsleer – ordemaatregelen te nemen, zodanig dat verder kwaad wordt verhinderd? Welke zijn die maatregelen desgevallend? Hebben die ook enige betrekking op ons internrechtelijk strafrecht?

U zegt dat de bisschoppen de meest uitgebreide bevoegdheden hebben, dat zij alle bevoegdheden hebben behalve de bevoegdheden die specifiek aan anderen zijn toegewezen. Betekent dat dan ook dat de bisschop of de overste effectief ook leiding, gezag en toezicht heeft over de priesters en de paters in zijn bisdom of zijn orde, of heb ik dat verkeerd begrepen?

Christian Brotcorne (cdH): Madame la présidente, je vais m'en tenir à des questions qui ne me paraissent pas encore avoir été posées.

Je poserais trois questions à M. Christians.

Monsieur Christians, vous avez effleuré l'aspect du dédommagement. Or, on se rend compte, dans les auditions que l'on a déjà faites, que l'indemnisation pécuniaire est un vrai problème. Vous avez fait référence au canon 128 envisageant cette possibilité mais sans nous en préciser les modalités. Pouvez-vous nous en dire un peu plus sur la teneur de ce canon et la

manière dont il peut éventuellement être mis en œuvre?

J'aimerais aussi soulever cette forme de sanction qu'est le déplacement du prêtre abuseur. Les uns se plaignent du fait qu'on retrouvait ce prêtre un petit peu trop près de chez eux et d'autres invoquent parfois l'internationalisation du problème parce qu'on envoyait ces abuseurs au-delà de nos frontières, voire même sur d'autres continents. Quand vous parlez du pouvoir de l'évêque sur son évêché lorsqu'il met en œuvre cette sanction du déplacement, cela sous-entend-t-il qu'il ne peut le faire qu'à l'intérieur de son évêché?

Lorsque c'est un évêque lui-même qui est coupable de faits dont nous nous entretenons, il n'est évidemment plus celui qui a la charge des poursuites. Vous ne nous avez pas dit qui devait poursuivre. Est-ce Rome? Est-ce la Congrégation pour la doctrine de la foi? Comment cela s'organise-t-il? Je pense que cela peut avoir son intérêt dans le cadre des travaux de notre commission.

Renaat Landuyt (sp.a): Mevrouw de voorzitter, collega's, heren professoren, mijn excuses dat mijn vragen het niveau van uw uiteenzettingen niet zullen evenaren, maar ik onderneem toch een poging.

Eerst wil ik even terugkomen op een specifieke zaak uit de rechtspraak, die werd aangehaald door professor De Fleurquin, met name over de bisschop van Bayeux die geweigerd had zich te onderwerpen aan de Franse regel van mededeling aan de autoriteiten. Naar verluidt is er nadien vanuit Rome – ik denk zelfs van de Congregatie voor de Geloofsleer – een brief gekomen om hem proficiat te wensen. Die brief werd ook verstuurd naar alle bisschoppen. Dat las ik ergens in de literatuur. Ik geef u de kans om vanuit uw expertise te zeggen wat daarvan waar is en hoe wij dat moeten interpreteren.

Inzake de verhouding tussen het kerkelijk recht en het burgerlijk recht, ben ik uiteraard ook ten zeerste geïnteresseerd in de vraag, gesteld door collega Van Cauter, in verband met de geheimhoudingsplicht of -eed, waarop een internationale deskundige, Tom Doyle, ook iedere keer in de Amerikaanse affaires terugkomt.

Ten derde, in het volledig overzicht dat wij gekregen hebben, ontbreekt volgens mij een stuk. Wat is een kerkelijke rechtbank? Ik heb begrepen dat de bisschop, zoals in de tijd van de koning,

wetgevende, rechterlijke en uitvoerende macht is, en dat de paus dat nog veel meer is. Aangezien op een bepaald moment de keuze gemaakt kan worden om de gerechtelijke weg te volgen, bestaat er daarnaast ook een systeem van rechtbanken. Met andere woorden, wat is de taak van monseigneur Harpigny in ons land? Blijkbaar zou hij daar op een of andere manier een functie in hebben. Kunt u dat even verduidelijken?

Ten vierde, er is een uitspraak geweest van de leider van de Rooms-Katholieke Kerk, de paus, die op een bepaald moment stelde dat pedofilie eigenlijk een ziekte is. Hoe moeten wij dat zien in het raam van het kerkelijk recht? Ik denk aan canon 1321 of 1395. Ik ben nog niet volledig gespecialiseerd, maar daarin wordt ergens omschreven wanneer pedofilie, zijnde een ziekte, echt strafbaar is binnen het systeem, tenzij ik mij vergis?

Mijn vijfde vraag gaat over de globale verhouding tussen het kerkelijk recht en het recht van een staat. U zegt dat er veel substatelijke systemen zijn, maar hebben wij hier eigenlijk niet te maken met een tussencategorie? Als ik het goed begrepen heb, is het Vaticaan ook lid van de Verenigde Naties, of het wordt aanzien als lid van de Verenigde Naties. In ieder geval is het Vaticaan bij momenten een kleine staat en wordt het daarin door bepaalde andere staten ook erkend of herkend. Vandaar mijn vraag hoe wij die verhouding moeten zien. Ik meen te weten dat het Vaticaan ook internationale verdragen ondertekend heeft, zijnde met veel voorbehoud als het over de mensenrechten gaat. In ieder geval gedraagt het Vaticaan zich bij momenten alsof het een staat is. De teneur van mijn vraag gaat dus over een staat in de Staat.

Ik kom tot mijn zesde vraag. U hebt gezegd dat er duidelijke richtlijnen zijn voor de bisschoppen over wat zij moeten doen. Althans, het is bijna duidelijk wat zij moeten doen. Zijn er ook dergelijke richtlijnen voor de oversten van de orden? Ik heb begrepen dat de bisschoppen over hen niets te zeggen hebben. Zijn die richtlijnen dan evengoed geldig voor de leiding van de verschillende kloosterorden?

Daniel Bacquelaire (MR): Madame la présidente, je remercie les intervenants pour la qualité des exposés.

J'ai ressenti une certaine perplexité. C'est le moins que je puisse dire. À certains moments, lorsque vous abordez toute une série de termes comme ceux de "procédure pénale", de "procès

pénal", de "tribunal", d' "enquête pénale", j'en arrivais à me demander si vous parliez dans le cadre du droit canonique ou dans celui du droit commun. C'est dire si ceux qui sont concernés par ces procédures et le droit canon, qu'il s'agisse des abuseurs, et - peut-être depuis peu - des victimes, doivent se demander où ils sont. Cela m'apparaît être la confusion la plus problématique.

Il y a à la fois une sorte de confusion sémantique et terminologique qui amène probablement dans les esprits, à la fois chez les abuseurs et chez les victimes, une interrogation assez fondamentale: sont-ils face à un droit démocratique et sociétal ou se trouvent-ils dans le cadre – passez-moi l'expression, mais je l'utilise au sens littéral du terme – d'un droit totalitaire? C'est, me semble-t-il, un problème majeur de coexistence de droits communautaristes dans une société démocratique organisée. C'est une vraie question, car cela m'apparaît être source d'une série de quiproquos.

J'entends que l'évêque a tous les pouvoirs. L'Église n'a jamais prétendu être une société démocratique; elle ne peut d'ailleurs fondamentalement pas l'être. Il a notamment celui de procéder à la vérification du bien-fondé des rumeurs concernant, par exemple, des abus sexuels. C'est lui qui décide s'il transmet ou non l'information au seul étage supérieur, qui est celui du pape. Si j'ai bien compris, il a toute latitude de ne pas le faire, et il n'y a aucun contre-poids possible à la non-transmission. Nous sommes bien dans un système dans lequel, en l'absence de transmission, la procédure s'éteint et le cas est classé.

Par rapport à cela, quel est le rôle du référent? En effet, on parle maintenant d'un évêque référent dans différentes matières, notamment en matière d'abus sexuels.

Là, nous sommes dans une compétence transversale, si j'ai bien compris: en effet, elle dépasse les frontières du territoire. Nous sommes donc dans une sorte d'extraterritorialité de l'évêque référent, en l'occurrence M. Harpigny. Mais il a la possibilité de quoi faire? Je ne sais plus très bien. À la limite, l'évêque a toute latitude de ne rien communiquer en la matière au référent; il garde toute latitude.

Quel est donc cet écran de fumée de l'évêque référent par rapport à un pouvoir absolu de l'évêque qui n'est en rien tenu de référer à cet évêque chargé de la matière?

Autre question: l'information de la victime. Il semblerait qu'il existe maintenant la possibilité

d'informer la victime; ce fut d'ailleurs le cas lorsque les commissions ont été créées.

Cette information de la victime n'est-elle simplement qu'une possibilité ou peut-elle devenir une obligation?

À un moment, dans les dernières modifications du droit canon et des lettres apostoliques de 2001 à 2010, finalement, a-t-on ou va-t-on introduire progressivement une plus grande place de la victime et vers l'obligation d'informer la victime lorsqu'une procédure – si l'évêque a décidé de l'introduire – est en cours?

L'information du parquet. J'ai bien compris qu'elle n'était pas obligatoire.

Dans la jurisprudence, cette information du parquet tend-elle à augmenter? Autrement dit, une ligne de conduite est-elle donnée par rapport à la suggestion d'informer le parquet?

Dispose-t-on de statistiques? Monsieur Christians, vous nous avez montré des tableaux, mais existe-t-il des statistiques sur le nombre d'informations du parquet par rapport au nombre de cas?

Bruno Valkeniers (VB): Mevrouw de voorzitter, eerst en vooral wil ik beide heren bedanken voor de heldere manier waarop ze die technische materie gebracht hebben. Ik heb een aantal bijkomende, puur technische vragen. We hebben allemaal goed begrepen dat de Kerk gestructureerd is in verticale zuilen enerzijds, diocesen, en anderzijds in de ordes, de congregaties. Is er binnen het kerkelijk recht een regelgeving die bepaalt dat een overste van bijvoorbeeld een congregatie verplicht is bij allerhande delicten van clerici uit zijn congregatie overleg te plegen met of melding te doen bij de diocesen? Met andere woorden, is er ergens sprake van enige verplichte horizontale communicatie? Is er sprake van een verplichte horizontale communicatie tussen diocesen onderling, tussen diocesen en congregaties en tussen congregaties onderling?

Een volgende vraag betreft de organisatie van de katholieke scholen. Bij mijn weten zijn er twee – als er meer zijn, zal ik het horen – types van katholieke scholen, met name de scholen die afhankelijk zijn van een bisdom en de scholen die afhankelijk zijn van de congregaties. Volgen die binnen het canoniek recht de regelgeving van hun zuil of hun orde? Met andere woorden, als zich daar iets voordoet, moeten zijn dat dan melden, hetzij aan de bisschop, hetzij aan de overste van hun congregatie? Is er daar enige horizontale communicatie? Indien er sancties getroffen werden, worden of zullen worden, welke sancties

dan ook, bijvoorbeeld overplaatsing, wordt daarover dan horizontaal gecommuniceerd? Wordt dat binnen het bisdom of de congregatie in stilte afgewerkt? Ik kan mij dat moeilijk indenken als er bijvoorbeeld een overplaatsing gebeurt van het ene diocees naar het andere.

Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen!): Mevrouw de voorzitter, ik wil op mijn beurt de twee professoren danken voor hun interessante en heldere uiteenzetting. Wat mij vooral opviel, was de plaats van het slachtoffer in het kerkelijk recht. Ik hoef de vraag hiernaar niet meer te stellen, omdat u er al een antwoord op hebt gegeven. In gans het kerkelijk recht is er eigenlijk nauwelijks of geen plaats voorzien voor het slachtoffer. Dat verwondert mij ten zeerste, vooral omdat men in het kerkelijk recht zelf spreekt over strafrecht, daar waar het in feite tuchtrecht is. Dat is een verwarring waarop de collega reeds heeft gewezen.

Aansluitend daarbij heb ik een tweede vraag over de schadevergoedingen. Wij hebben een aantal artikelen of canons gezien die betrekking hebben op vergoedingen. Voor mij is het niet echt duidelijk of een slachtoffer wel degelijk echt een recht heeft op een schadevergoeding wanneer schadeverwekkende feiten bewezen zouden zijn. Kunt u daarover iets meer zeggen? Ook als de feiten verjaard zijn, tuchtrechtelijk volgens het canoniek recht of strafrechtelijk volgens het wereldlijk, Belgisch recht, geldt er dan nog altijd een plicht om schadeloos te stellen? Is dat een recht van het slachtoffer? Als een kerkelijke rechtbank een schadevergoeding zou toekennen, wie betaalt die schadevergoeding dan? Moet de individuele geestelijke daarvoor opdraaien en betalen of is het de orde waartoe hij behoort of het bisdom? Bestaan daarover specifieke regels?

Een derde vraag gaat over de verplichting om de informatie door te sturen naar Rome. Er is gezegd dat Rome drie antwoorden kan geven. Men kan snel overgaan tot laïcisering, men kan vragen om de kerkelijke procedure in gang te stellen of men kan vragen om een administratieve sanctie te nemen. Hebben jullie cijfergegevens over het aantal laïciseringen dat uitgesproken is of over het aantal kerkelijke procedures dat in België in de voorbije 15, 20 of 30 jaar gevolgd is? Bestaan er officieel of publiekelijk cijfers over deze mogelijke sancties of procedures die gevolgd kunnen worden?

Ik heb ook een vraag over de overplaatsing. Anderen hebben er ook al vragen over gesteld. Is een overplaatsing ook een sanctie die bepaald is

in de canon of is het een soort van voorlopige maatregel of ordemaatregel die kan worden opgelegd? Kan het ook een echte sanctie zijn? Is dat ook bepaald in het canoniek recht?

Bestaat er zoiets als een canoniek strafregister, een register waarin bijgehouden wordt welke veroordelingen tuchtrechtelijk – volgens het canoniek recht strafrechtelijk, in mijn ogen tuchtrechtelijk – worden uitgesproken? Wat gebeurt er met die informatie? Gaat die mee over als een geestelijke naar een ander bisdom gaat? Wat gebeurt er, mocht een bepaalde geestelijke worden uitgezonden naar Afrika en daar als missionaris dienen? Weet iemand die daar verantwoordelijk is ook wat de strafrechtelijke antecedenten zijn van die geestelijke? In welke mate is er informatie-uitwisseling? Wordt dat doorgegeven?

Ten slotte, de cijfers uit de Verenigde Staten zijn getoond. Wij hebben ter zake heel wat interessante statistieken gezien. Ik neem aan dat de bedoelde cijfers door de Amerikaanse bisschoppen zelf zijn aangeleverd. Wij moeten ze bijgevolg aanvaarden zoals ze zijn en zoals ze worden gegeven.

Bestaan er echter ook cijfers over het aantal zelfmoorden van slachtoffers? In het rapport-Adriaenssens wordt immers ook melding gemaakt van slachtoffers die uiteindelijk zelfmoord hebben gepleegd. Ik merk dat de Amerikanen over vrij gedetailleerde cijfers beschikken. Maken zij ook melding van het aantal zelfdodingen van slachtoffers van seksueel misbruik?

La présidente: Malgré les très nombreuses questions que vous avez reçues, je vais encore en poser une, pour ne pas vous surcharger. Vous nous avez expliqué que le titre d'archevêque était seulement honorifique. Seulement, vu de l'extérieur, les archevêques donnent le la, puisqu'ils donnent des indications à d'autres évêques. Quand nous avons entendu des déclarations du cardinal Danneels ou de Mgr Léonard, il a semblé qu'ils donnaient la ligne à suivre à l'ensemble de l'Église de Belgique.

Vous nous dites que c'est un titre honorifique et que chacun a une individualité et une autorité totales. Or il nous semble que c'est quand même une ligne de conduite. Quant à la Conférence épiscopale, elle est aussi totalement informelle, si j'ai bien compris. Mais quel est son rôle réel?

Je vous laisse répondre de la manière qui vous convient en prenant tout le temps nécessaire.

Luc De Fleurquin: Mevrouw de voorzitter, ik zal beginnen met de enorme reeks vragen te beantwoorden, vragen die inderdaad soms heel gevoelige punten en tere plekken raken. In die zin bedank ik u voor die vragen, als stof voor reflectie.

Ik ga op een aantal zaken in, uiteraard in afspraak met mijn collega.

Het is niet alleen een indruk, maar tevens een feitelijk gegeven dat er dertig, twintig en zelfs nog tien jaar geleden een zekere minimale aandacht was voor deze gevallen en deze omstandigheden van seksueel misbruik.

De aandacht was minimaal. Ik heb ook gezegd dat men, vertrekkende van de studie van professor Arrieta, ook in Rome zelf aanvoelde dat er te weinig aandacht was. Het is de zwakte van het systeem dat een bisschop een gerucht niet voldoende ernstig kan nemen of een zaak kan klasseren, zonder dat andere instanties daarvan weet hebben. Dat wil echter niet zeggen dat men niet nog elders terecht kan met een klacht.

In verband met de aansprakelijkheid kwam hier ook herhaaldelijk ter sprake, en mijn collega zal er wel op reageren, dat volgens canon 128 schade moet worden vergoed. Dat is inderdaad een algemene regel, maar er is een fundamenteel probleem. Zelfs wanneer een schade wordt vastgesteld, op welke wijze dan ook, zelfs door een kerkelijke rechtbank, is de beslissing niet afdwingbaar. Men kan met een beslissing van een kerkelijke rechtbank niet naar een deurwaarder stappen om te vragen dat de beslissing zou worden uitgevoerd. In die zin is het een beetje zwak.

Op een bepaald moment werd door iemand van u geopperd dat het een verantwoordelijkheid van het Vaticaan is. Hier moet een onderscheid worden gemaakt. Er is, enerzijds, de Kerk als internationaal rechtspersoon. De Heilige Stoel is de leiding van de Kerk, is internationaal als rechtspersoon erkend en vertegenwoordigt de hele organisatie.

Los daarvan is er een andere rechtspersoon, met name de Vaticaanse stadstaat – lo Stato della Città del Vaticano – die veertig hectare grote ministaat sinds februari 1929, een concordaat tussen Italië en de Kerk.

Men zou kunnen zeggen dat de Vaticaanse stadstaat het ministaatje is waar de Kerk domicilie heeft en waar de Heilige Stoel zijn instellingen

heeft. Alle internationale contacten van de Kerk verlopen tussen de Heilige Stoel en de andere staten, de Verenigde Naties of wat dan ook, maar niet met het Vaticaan. Het Vaticaan is als het ware de plek waar de dingen gebeuren, maar staat in zekere zin los van de Heilige Stoel. Daar kom ik zo dadelijk nog op terug.

Het klopt zeker dat er vanaf de jaren '80 meer aandacht gekomen is in de wetgeving en dat de wetgeving preciezer geworden is. Ik ken geen statistieken over het aantal zaken dat, laten wij zeggen, in Rome toekomt en de wijze waarop de verschillende antwoorden worden gestuurd naar de diocesane bisschoppen wereldwijd.

Iemand onder u vroeg of een meldingsplicht zoals in Frankrijk opportuun is in België. Ik meen wel dat zo'n meldingsplicht opportuun zou zijn, in dit geval zelfs met het doorbreken van het beroepsgeheim, zoals dat in Frankrijk verplicht is.

Iemand van u heeft gesproken over de reactie op de veroordeling van de bisschop van Bayeux-Lisieux. Die bisschop is inderdaad correctioneel veroordeeld. Een kardinaal, de prefect van een departement in Rome, namelijk de Congregatie voor de Clerus, heeft toen nogal snel een brief geschreven naar de bisschop van Bayeux-Lisieux en naar de andere bisschoppen in Frankrijk, waarin hij de houding van die bisschop geloofd heeft. Kort daarna is deze kardinaal officieel door de persdienst van de Heilige Stoel teruggefloten. Men heeft dat dus ook in Rome niet geapprecieerd. Het had trouwens geen zin om dan een brief met gelukwensen te sturen. Dat was totaal misplaatst.

Er was ook een vraag omtrent de centralisatie van bevoegdheden bij de bisschop. Het klopt dat de bevoegdheden zeer sterk gecentraliseerd zijn bij de bisschop. In het kerkelijk recht is er geen scheiding van machten. Men maakt wel een onderscheid, maar er is geen echte scheiding van machten, zoals wij die kennen in onze civiele systemen. In sommige omstandigheden heeft dat het voordeel van snel en efficiënt handelen, maar het heeft inderdaad ook het zware nadeel dat er te weinig transparantie is. Te weinig controle ook, wanneer er door die ene persoon te weinig gebeurt.

De opmerking van iemand over de priester als "catégorie à part", zoals mevrouw Halsberghe dat blijktbaar is komen vertellen, die met drie geloften boven alles staat, is uiteraard op geen enkele wijze te verdedigen of zelfs niet te bewijzen uit het kerkelijk recht. Ten eerste, niet elke priester heeft

drie geloften. De drie geloften zijn iets typisch voor kloosterlingen: de gelofte om niet te huwen, de gelofte van armoede en de gelofte van gehoorzaamheid. Dat is typisch voor kloosterlingen. Het heeft zeker geen zin om clerici als een soort superieure categorie apart te zetten. Dat is ook nergens met teksten uit de codex te bewijzen.

Ik kom tot de kennis van het kerkelijk recht bij clerici, een vraag van de heer Bracke. Er zit uiteraard kerkelijk recht in de vorming van clerici. Zijn vraag is hoe zwaar dit weegt. Dit weegt te licht. Het weegt, maar het weegt te licht. Wij komen uit een tijd waarin nogal sterk een soort anti-juridische atmosfeer leefde in de Kerk. In de zeventiger en tachtiger jaren van de vorige eeuw was dit zeker het geval. Het recht werd een beetje in een uithoek geduwd, met alle gevaar van dien van niet-eerbiediging van de normen en misbruiken.

De vraag met betrekking tot artikel 1341. Dit is een artikel in het kerkelijk wetboek onder de hoofding "Toepassing van straffen". Er wordt daarin aan de bisschop de kans gegeven om de toepassing van straffen uit te stellen wanneer er goede redenen, die vermeld worden, voorhanden zijn. Dit kan uiteraard leiden tot een verkeerd gebruik van dat artikel.

Daarbij aansluitend was er de vraag: wat als de bisschop zelf in de fout gaat? Waar kan je dan heen met klachten? Wat kan er dan gebeuren? Tegen een bisschop zelf kan men steeds klacht indienen in Rome. Men kan steeds klacht indienen bij de vertegenwoordiger van de paus, de nuntius, in het land zelf. Men kan bij de congregaties, de bevoegde departementen in Rome, steeds klacht indienen indien men meent dat de bisschop zelf zijn taak niet goed vervult.

Met betrekking tot de verhouding tussen theologie en recht werd een tekst over eerbied en genegenheid voor leidinggevende personen in de kerk geciteerd. Ter zake speelt een heel moeilijk onderscheid.

In een geloofsgemeenschap en een levensbeschouwing zijn er verschillende taaltypes, die door elkaar worden gebruikt. Er is het theologisch spreken en de theologische taal. Het gaat om een zingevende taal, die gewoonlijk erg beeldrijk is en met symbolen of vergelijkingen werkt. Er is ook de strikt juridische taal.

Beide niveaus van taalgebruik zijn heel erg verschillend en mogen niet door elkaar worden

gebruikt. Niettemin worden ze soms door elkaar gebruikt, soms zelfs in het kerkelijk wetboek. Theologische taal, die een zingevende en oproepende taal is, wordt daarbij in juridische normen gebruikt. Nochtans mag in juridische normen enkel juridische taal staan en mag er enkel juridische terminologie in worden gebruikt. Wanneer beide taaltypes worden gemixt, belanden wij in een onmogelijke situatie, met onmogelijke teksten. In voorkomend geval zullen raadgevingen of theologische gedachten immers als even verplichtend als een rechtsnorm worden beschouwd, wat zij uiteraard niet zijn.

Een heel moeilijk probleem is de verhouding tussen de priester en de bisschop, enerzijds, en hun wederzijdse verantwoordelijkheid, anderzijds.

Ik geef een concreet voorbeeld. Is een bisschop verantwoordelijk, ook wanneer een priester vakantie heeft? Hoever gaat voornoemde verantwoordelijkheid? Is een pastoor enkel tussen negen en vijf uur pastoor en daarna niet meer?

Het is dus een heel moeilijk aflijnbare kwestie.

Een zaak is zeker. Een bisschop is niet verantwoordelijk voor delictueel gedrag van een priester, indien hij het niet weet of indien hij het niet kon weten. In de eerste plaats is de persoon zelf die delictueel handelt, verantwoordelijk.

Hetzelfde geldt, wanneer personen die in een bedrijf, aan een universiteit of waar dan ook werken, seksueel misbruik plegen. De rector van een universiteit is niet verantwoordelijk voor het zich misdragen van een prof. De verantwoordelijke van een grote bank of van een groot bedrijf is evenmin verantwoordelijk voor het zich misdragen van een bediende.

Anders is het natuurlijk, wanneer een persoon zich duidelijk misdraagt in zijn beroepsuitoefening of in zijn beroepsactiviteiten en zulks ter ore van de verantwoordelijke bisschop of religieuze overste kwam. Zodra een bisschop van misbruik op de hoogte is, speelt zijn verantwoordelijkheid uiteraard wel. In voorkomend geval dient hij maatregelen te treffen of dient hij de zaak te onderzoeken. Vanaf bedoeld moment is hij verantwoordelijk.

Het is een heel complexe problematiek. Een moeilijkheid is ook een stukje dat men in vroegere jaren – ik spreek nu over de zeventiger en tachtiger jaren, dus niet recent – de draagwijdte van seksueel misbruik niet voldoende kende. Men kende de vervorming van de daders, de

persoonlijkheidsvervorming, niet voldoende. U kunt nakijken in de standaardwerken van de psychiatrie en psychologie van de zeventiger jaren, in bekende internationale standaardwerken, dat het woord pedofilie nauwelijks voorkomt, of anders als een kleine voetnoot. Ook de psychiatrie was daarmee niet vertrouwd en bestudeerde dat niet. In die zin is er inderdaad maatschappelijk en in alle disciplines een collectieve onwetendheid die geleidelijk verdwijnt, gelukkig, en wordt opgeheven.

Wat de geheimhouding betreft op straffe van excommunicatie enzovoort: geheimhouding is er alleen voor mensen die professioneel, als rechter of in een andere functie, in een dossier betrokken zijn. Er is nooit geheimhouding voor het slachtoffer of voor de dader zelf. Het gaat om degenen die professioneel in een dossier werken: daarvoor geldt de geheimhouding. Men mag dat toch niet verwarren, zoals daarjuist even het gevaar gelopen werd, met het biechtgeheim. Biechtgeheim is een heel specifiek type van beroepsgeheim waarbij men zeer sterk benadrukt dat wat in het licht van de liturgie, van de rituele biechtliturgie, gezegd is onder het geheim valt van de clericus; niet van de biechteling, van de clericus. Biechtgeheim speelt enkel en alleen dan wanneer men zich bevindt in de rituele situatie van een biechtviering. Daarbuiten is er nooit biechtgeheim. Men kan nooit zeggen: beschouw dit als biechtgeheim en gelieve het als biechtgeheim te bewaren. Dat speelt helemaal niet wanneer het geen rituele biechtviering, een liturgie, een rituele viering is.

La **présidente**: Vous parlez du secret de la confession. Imaginons une situation concrète. Une personne dans le secret de la confession déclare qu'elle a été abusée par tel prêtre. Jusqu'où va ce secret? Que signifie très concrètement le secret de la confession? Il ne peut rien dire?

Luc De Fleurquin: Hier zou men, als clericus die het nieuws verneemt, in ieder geval onmiddellijk aan de persoon die het vertelt, moeten zeggen: ga het onmiddellijk aangeven bij het parket, doe onmiddellijk een aangifte. Er is echter geen meldingsplicht, zoals in Frankrijk. Daar ligt de situatie anders.

La **présidente**: Sur ce point important, nous écoutons M. Bracke et Mme Van Cauter.

Siegfried Bracke (N-VA): Wil dat zeggen dat in Frankrijk het biechtgeheim dan wordt opgeheven?

Luc De Fleurquin: Dat is inderdaad een zware

problematiek in Frankrijk op dit ogenblik. Het biechtgeheim dat geldt in het raam van de riten, wordt beschouwd als fundamenteel. Het wordt binnen de kerkelijke rechtsorde beschouwd als een van de zwaarste overtredingen wanneer men het als clericus schendt.

In Frankrijk wordt het biechtgeheim niet anders beschermd dan het medische geheim of het geheim van een psycholoog of van wie dan ook. Met andere woorden, de Franse wetgever maakt geen uitzondering voor het biechtgeheim en eist dus dat de Franse clericus dit typische beroepsgeheim, dit biechtgeheim, zou doorbreken. Die problematiek is nu aan de orde in Frankrijk.

Carina Van Cauter (Open Vld): Ik heb nog een vraag over de geheimhoudingsplicht. U zegt dat enkel zij die professioneel betrokken zijn bij de afhandeling van de klacht binnen het canoniek recht, tot geheimhouding verplicht zijn?

U zegt ook dat er nooit een document bestaan heeft dat ook de betrokkenen, zowel de getuigen als de slachtoffers, moesten ondertekenen wanneer de procedure aangevat werd?

Luc De Fleurquin: Nee, dat tweede zeg ik niet.

Carina Van Cauter (Open Vld): Dat heeft bestaan? Tot 2001?

Luc De Fleurquin: Dat oude document van 1962 heeft bestaan. Dat klopt. Het heeft bestaan.

Carina Van Cauter (Open Vld): Dat oude document van 1962 ging dus over het zogenaamde *Crimen sollicitationis*? Dat gold zowel voor daders, slachtoffers als getuigen en iedereen die erbij betrokken was?

Luc De Fleurquin: Dat document is nu afgeschaft.

Carina Van Cauter (Open Vld): Sinds 2001?

Luc De Fleurquin: Nee, sinds 1983. Het document *Crimen sollicitationis* dateerde van mei 1962 en was een instructie, een praktische uitvoering van de bestaande wetgeving, namelijk het kerkelijk wetboek van 1917. In 1922 en later in 1962 werden de procedurele normen uitgegeven, waaronder dat document.

Het hele wetboek van 1917 is opgeheven bij de inwerkingtreding van het nieuwe wetboek in 1983. Vanaf dat ogenblik is ook het document *Crimen*

sollicitationis niet meer van kracht, omdat het een instructie was die gekoppeld was aan de oude codex. Maar daar stond het inderdaad in, daar hebt u gelijk in.

Carina Van Cauter (Open Vld): Dat betekent eigenlijk dat de slachtoffers tot dat ogenblik verstoken bleven – op straffe van excommunicatie, wat een morele druk is op iemand die gelooft, neem ik aan – van een eerlijk proces. Dat is in strijd met de Europese regelgeving.

Luc De Fleurquin: Zij bleven daarvan niet verstoken. Zij kregen wel de opdracht: “U moet zwijgen.”

Carina Van Cauter (Open Vld): Als men moet zwijgen, is er geen melding, geen klacht...

Luc De Fleurquin: Dat document werd ook uiterst zelden gebruikt, omdat het heel specifiek ging over seksueel misbruik naar aanleiding van de biecht, en niet over ander seksueel misbruik. Dat was een hele specifieke situatie en dus was er een heel specifiek document. Naar aanleiding van de biecht, niet daarbuiten. Dat document werd dus heel weinig gebruikt. Ik ken geen enkel geval waar het gebruikt is.

Carina Van Cauter (Open Vld): Kent u daar cijfers van?

Luc De Fleurquin: Nee, ik ken daar geen cijfers van.

Carina Van Cauter (Open Vld): U weet dus niet of het veel of weinig gebruikt werd?

Luc De Fleurquin: Ik heb daar geen idee van, maar het was zeker in onze streken bijna onbekend.

Carina Van Cauter (Open Vld): Misschien omdat de geheimhouding verplicht was?

Luc De Fleurquin: Mogelijk, maar ik heb nooit gehoord over praktische gevallen die volgens dat document hier in België werden behandeld.

Louis-Léon Christians: Madame la présidente, à propos de la jurisprudence française qui ne relève évidemment pas directement de notre compétence. Conformément au Code pénal français, le signalement des abus sexuels sur mineurs est une obligation sanctionnée pénalement tant pour les parents que pour les enfants, à l'exception du secret professionnel.

En ce qui concerne le secret professionnel, la France a adopté, avant la Belgique, l'équivalent de l'article 458bis du Code. Par conséquent, ce secret professionnel qui peut être opposé peut également être levé dans le cadre de l'équivalent de l'article 458bis. Comme en Belgique, parmi les titulaires de ce secret professionnel, un certain nombre de relations religieuses peuvent le faire valoir. Il s'agit de voir quelle est la portée du secret professionnel. C'est une vaste question tant en France qu'en Belgique à l'égard du personnel religieux. L'évêque de Bayeux a été condamné parce que la justice française estimait qu'il n'était pas dans une hypothèse où il pouvait opposer le secret professionnel du fait qu'il était en train de diligenter une procédure disciplinaire ecclésiastique. Dès lors, il ne s'agissait pas d'un confident nécessaire qui serait venu le trouver pour lui expliquer ce qu'il s'était passé. Non! Il était en train de le poursuivre. Dans ce cas-là, il n'y a pas de secret professionnel aux yeux de la justice française et il était dans l'obligation de le signaler.

J'en viens à une autre hypothèse française qui a fait l'objet d'une jurisprudence de la Cour d'appel de Versailles, Cour de cassation de France, et qui, hélas, est très intéressante pour ce qui concerne les relations entre ordres juridiques. Lorsqu'une personne est auditionnée par le tribunal diocésain en question, elle a l'obligation de prêter serment, de dire la vérité. Tous doivent le faire, y compris la personne suspectée, ce qui, comme vous le savez, n'est pas le cas en droit d'État.

Lors de la saisie des dossiers du tribunal de Lyon par le parquet français, la question de la validité de ses perquisitions a été évoquée, dans la mesure où les aveux qui y étaient contenus avaient été donnés sous serment de dire la vérité, ce qui est une infraction aux droits fondamentaux d'auto-incrimination de la Convention européenne des droits de l'homme. Dès lors, les perquisitions ont été invalidées sur cette base; on ne peut pas saisir les dossiers dans la mesure où ils portent atteinte aux droits de la défense. Cette personne-là avait effectivement avoué mais elle l'a fait après une prestation de serment qui n'est pas recevable. Voilà des hypothèses.

Ensuite, il y a eu pourvoi en cassation parce qu'on n'avait pas clairement établi dans le dossier s'il y avait eu une pression sur la vérité dite par cette personne. Une jurisprudence est publiée dans les revues. Cela prouve bien que les relations peuvent être compliquées dans les interactions.

La seule chose à ajouter sur cette question est

que le secret de l'instruction est une réalité commune à tous les systèmes juridiques. Je pense notamment au secret du délibéré des jurés. Je ne défends pas le système canonique mais, nous aussi, en droit belge, nous connaissons des moments où la discrétion est de mise, dans le cadre d'une instruction, d'une délibération de juridiction d'assises ou dans d'autres endroits également. Ces éléments sont nécessaires pour protéger la vie privée des personnes.

Luc De Fleurquin: Nog enkele antwoorden op gestelde vragen.

Er werd gevraagd wat een kerkelijke rechtbank is en wat de rol is van een bisschop-referent.

Kerkelijke rechtbanken zijn normaal gesproken diocesane rechtsinstanties waar volgens het procesrecht van het kerkelijk wetboek zaken kunnen worden voorgebracht en hun procedureverloop kunnen kennen. Deze kerkelijke rechtbanken zijn in België als diocesane rechtbanken opgeheven omdat het uiteraard moeilijk wordt om daar geschoolde kerkjuristen voor te vinden. Men heeft voor heel het Vlaamse land interdiocesaan één kerkelijke rechtbank van eerste instantie en één kerkelijke rechtbank van tweede instantie om in beroep te oordelen. Hetzelfde in Franstalig België. Alle bisdommen hebben gezamenlijk beslist om één kerkelijke rechtbank in te richten voor alle Franstalige zaken en één kerkelijke rechtbank van beroep, van tweede instantie. In hoofdzaak, bijna uitsluitend, behandelen deze kerkelijke rechtbanken huwelijkszaken met heel de procedure van de nietigverklaring van een kerkelijk huwelijk. Dit valt uiteraard totaal buiten dit domein.

De bisschop-referent. De naam van monseigneur Harpigny is een paar keer gevallen. Elke bisschop is referent in bepaalde aangelegenheden. Wat is een referent? Een referent is gewoon een van de bisschoppen van de conferentie. België telt op dit ogenblik negen leden in de bisschoppenconferentie. Negen actieve leden die niet met pensioen zijn. Ieder van hen volgt bepaalde sectoren op. Een bisschop-referent is dus iemand die namens de conferentie een of andere sector – onderwijs, kerkelijke rechtbanken of wat dan ook – van nabij opvolgt. Een bisschop-referent heeft geen rechtstreeks juridisch gezag om in te grijpen. Hij kan enkel, wanneer hij serieuze klachten heeft rondom het werken in een bepaalde sector, de conferentie, zijn collega's, op de hoogte brengen en mogelijk kan men dan gezamenlijk een of andere maatregel treffen.

Information du parquet. Dit was ook een van de vragen. Is daar een beleidslijn? Op dit ogenblik zeker. Op dit ogenblik wordt elke zaak doorgestuurd naar het parket en wachten de bisschoppen af vooraleer iets te doen tot een parket heeft gereageerd met een procedure, ofwel duidelijk heeft geantwoord dat de zaak zonder gevolg is geklasseerd.

Op dit ogenblik is de houding van de bisschoppen in dit land duidelijk.

Wat ook gebeurt, is uiteraard de schorsing van elke activiteit van een clericus wiens zaak naar het parket is doorgestuurd, in afwachting van een antwoord van de officiële Belgische gerechtelijke instanties.

Er is gevraagd of er sprake is van verplichte horizontale communicatie tussen bisdommen onderling, tussen bisdommen en religieuze congregaties en tussen religieuze congregaties onderling. Het antwoord is: nee, er is op dit ogenblik geen verplichte horizontale communicatie van gevallen die men behandelt of van sancties die men in bepaalde bisdommen tegen bepaalde clerici genomen heeft.

Uiteraard is die communicatie er wel wanneer een religieus een diocesane functie vervult, bijvoorbeeld pastoor is, en die communicatie is er uiteraard ook wanneer een clericus werkt in een ander bisdom dan het bisdom van incardinatie. Afrika werd daarjuist even genoemd. Als een bisschop een priester uitzendt of toelating geeft om te gaan werken buiten zijn bisdom, bijvoorbeeld in een Afrikaans of een Latijns-Amerikaans bisdom, als extra hulp voor de plaatselijke kerk, dan is er uiteraard een duidelijke communicatie en zelfs een schriftelijk akkoord nodig tussen twee bisschoppen. Als er een schorsing geschiedt van een priester die verdacht wordt, dan dient er uiteraard communicatie te zijn tussen die twee bisschoppen, de bisschop van incardinatie in België en de bisschop, waar ook in Afrika of elders. Er zijn voorbeelden van onmiddellijke wederzijdse – dus in afspraak – schorsing van dezelfde priester in de twee bisdommen, zowel hier in België in het bisdom van incardinatie als in Afrika of waar ook.

Als een bisschop iemand laat vertrekken om buiten het bisdom van incardinatie te gaan werken, bestaat het gevaar van een verborgen vlucht. Idem voor buitenlandse priesters uit Afrika of Polen of waar ook die in België komen werken. Het hangt dan volledig af van de eerlijkheid van de communicatie tussen de twee bisschoppen om er

zeker van te zijn dat een persoon geen verleden met zich meebrengt wanneer hij hier in België komt werken. Engelse bisschoppen hebben de gewoonte om een zeer serieus onderzoek op te zetten vooraleer zij een buitenlandse priester in een Engels bisdom aanvaarden.

De vraag werd gesteld of er een verschil is tussen de scholen afhankelijk van de bisschop en de congregaties. Een school van een congregatie, zoals een groot jezuïetencollege, functioneert autonoom. Daar heeft de bisschop geen rechtstreeks gezag, tenzij voor de benoeming van godsdienstleraren, omdat dat college of die school zich in zijn bisdom bevindt en hij de bevoegdheid heeft om te bepalen wie godsdienstonderricht mag geven. Met andere woorden, scholen van een religieuze orde moeten de godsdienstleraren benoemen in afspraak met de bisschop. Dan kan de bisschop zijn eisen bekendmaken. In grote congregaties bestaat in België de gewoonte dat er een delegatie wordt gegeven aan een commissie zelf om, inwendig, voor scholen van een bepaalde groep de godsdienstleraars te benoemen. Voor diocesane colleges of scholen is het bisdom uiteraard volledig zelf verantwoordelijk.

Ik ga akkoord met de opmerking dat de terminologie soms verwarrend is, dat mensen bij een terminologie zoals strafrecht niet meer weten om welk strafrecht het gaat; of het gaat om een statelijke strafprocedure of om een strafprocedure binnen een kerk? Soms lopen de zaken door elkaar. Dit zou uiteraard kunnen verminderen wanneer men verschillende terminologieën gebruikt voor de verschillende instanties en men in een kerk geen officiële terminologie uit het statelijk rechtssysteem gewoon kopieert en overneemt. Dat kan inderdaad verwarring creëren.

Overplaatsing als sanctie. In principe staat nergens in de codex dat als sanctie een overplaatsing moet geschieden. Dat vindt men nergens. Een overplaatsing kan een sanctie zijn, maar dat staat nergens in de codex als een van de verplichte sancties die een bisschop kan opleggen. Uiteraard kan een bisschop altijd clerici overplaatsen van de ene plaats naar de andere. Het is inderdaad in het verleden, maar langere tijd geleden, gebeurd dat mensen werden overgeplaatst, voor een stuk omwille van de collectieve onkunde, het gebrek aan kennis inzake het profiel van dader, de ongeneesbaarheid van de dader. Men dacht vroeger, ook in de psychiatrie en de psychologie, nog wel gemakkelijker dat iemand zich kon beteren of van gedrag kon veranderen, terwijl men nu heel duidelijk weet dat zulk gedrag van seksueel

misbruik in de meeste gevallen inherent is aan de persoon en dat er heel weinig kans is op verbetering van de toestand.

Bestaat er een canoniek strafregister? Nee, bij mijn weten niet.

De vragen over onder andere de cijfers van zelfmoord laat ik over aan mijn collega, want dit had met de Verenigde Staten te maken.

Er was de opmerking dat de titel aartsbisschop toch de indruk geeft dat het een leidende figuur is. Een aartsbisschop is inderdaad de eerste onder de acht collega's. Dit kan de indruk geven – ik herhaal dat het niet zo is – dat die persoon bevoegdheden heeft over de anderen. Wanneer die perceptie verkeerd loopt, zal men uiteraard ook naar die figuur kijken of naar die figuur gaan om van hem de waarheid over de Kerk in België te vernemen. Dat is echter een verkeerde wijze van perceptie, een verkeerde wijze van handelen.

Wat de bisschoppenconferentie betreft, ik heb gezegd dat een bisschoppenconferentie een gezamenlijk handelen is voor een beperkt aantal aangelegenheden, duidelijk in de wet bepaald, door de gezamenlijke bisschoppen van een land. Een bisschoppenconferentie kiest normaal een voorzitter gewoon onder elkaar. In België heeft men, omdat er in België maar één kerkprovincie is, in de vroege jaren '80 in de statuten van de bisschoppenconferentie geschreven dat de aartsbisschop automatisch de voorzitter is van de conferentie. Dat is bijvoorbeeld niet zo in Nederland, waar de bisschoppenconferentie ook bestaat uit één kerkprovincie terwijl niet noodzakelijk – ook vandaag niet – de aartsbisschop van Utrecht de voorzitter van de conferentie is.

Hij is dat niet. Daar wordt gekozen. Dat is dus een beetje een speciale situatie die de perceptie nog kan versterken. En ik herhaal: het is een verkeerde perceptie.

Louis-Léon Christians: J'aimerais rebondir sur les questions qui concernent les victimes.

Au cas où il y aurait eu mauvaise compréhension, je préciserai qu'une victime est une victime de trop. C'est une évidence. Je voulais simplement dire que, tristement, dans une analyse strictement statistique, on apprend des choses: savoir que 60 % des cas de délinquance sexuelle aux États-Unis sont une délinquance sur une victime. Évidemment, cela n'est pas du tout excusable; c'est simplement quelque chose de très particulier

par rapport à l'image qu'on peut en avoir. Cette personne doit donc faire l'objet des poursuites qui s'imposent.

Dans ces statistiques, nous avons vu que l'essentiel de ces abuseurs d'un seul enfant – ce n'est évidemment pas non plus une excuse – n'abuse pas longtemps, si je puis utiliser ce vocabulaire atroce. C'est souvent dans l'année que cela va se passer; les autres sont dans un autre profil.

Sur la question de la victime, il me semble que nous avons convergé cet après-midi pour montrer que les dysfonctionnements portent sur la poursuite du délinquant, sur les sanctions ecclésiastiques, celles qui incombent à l'Église; l'État doit mener ses responsabilités.

Pour ce qui concerne les responsabilités ecclésiastiques, il existe un certain nombre de difficultés qui tiennent soit à l'histoire ancienne, soit à l'histoire présente, comme le dit le Pr De Fleurquin, de cette idée depuis les années '60 que le droit n'a rien à faire dans une Église et que tout doit être miséricorde, pardon, réconciliation.

C'est une première chose. Il y a différents moments de difficulté.

Cette infraction d'abus sexuel, qui prévoit historiquement une panoplie atroce des abus sexuels susceptibles d'être commis, est une très vieille infraction. L'Église a toujours fermement condamné et n'a pas toléré en son sein ce genre de personnages. La question est de savoir comment on met en œuvre, lorsque cela arrive dans un diocèse, quand cela arrive concrètement.

Pour passer au deuxième point, l'idée des différentes voies possibles, ce n'est nullement l'idée qu'il ne faut pas réprimer canoniquement. Je ne parle pas de la pratique, mais des textes.

Et je ne dirai pas qu'il y a des voies latérales ou que c'est bénin ou qu'il faut temporiser. Ce n'est pas cela du tout. Non, c'est une infraction, une des rares infractions pénales qui subsistent dans le Code: seulement quelques infractions pénales subsistent actuellement au titre des comportements dans le Code de droit pénal canonique. Cela en fait partie.

La question est de savoir comment mettre en œuvre la répression de ce délit religieux. Simplement pour redire que la procédure que le droit canonique historique a mise en place suppose, en principe, une procédure judiciaire. Elle est extrêmement lourde à mettre en œuvre en termes de temps, en termes de personnes, en

termes de compétences. Donc, pour différentes raisons, ce n'est pas une voie ressentie comme aisée, si je puis dire.

D'où la réflexion que l'on voit émerger dans la littérature et dans certains comportements ecclésiastiques: y a-t-il d'autres ressources pour sanctionner quelqu'un?

Je voudrais revenir au statut de la victime. Il y a beaucoup de réflexion sur le statut du délinquant, sur ce que l'Église doit faire pour mener à bien les sanctions ecclésiastiques qui lui incombent, mais qu'en est-il des victimes? Sur ce point-là, je trouve que l'Église catholique a encore maintes choses à faire. Beaucoup d'énergie est mise à une meilleure poursuite des délinquants mais pas encore beaucoup d'énergie, me semble-t-il, pour poser la question du statut de la victime. Le droit belge a eu des difficultés sur cette question. Ce sont des processus qui se font. Il faut aussi les mener de ce côté-là. Cela, c'est un vrai manque.

Comment recevoir une demande, comment prendre en compte une difficulté? Ensuite arrive la question de l'information à la suite d'une éventuelle procédure, puis celle de l'indemnisation. De ce côté-là, vous n'avez jamais aucune réponse. Il y en a dans le droit commun: tout fait dommageable doit être réparé. C'est du droit commun que l'Église catholique partage avec l'ensemble des droits occidentaux mais il n'y a pas de mise en œuvre. Le principe, me semble-t-il, est que les victimes doivent saisir les autorités publiques, c'est là leur lieu naturel d'indemnisation.

Je vous rappelle aussi, c'est une évidence, que le clergé n'est pas fortuné et donc qu'il y a une difficulté à supposer même que la victime assigne en responsabilité ou par la voie pénale le délinquant. Les ressources patrimoniales ou les revenus de ces personnes ne sont pas élevés. Il y a donc une sorte de difficulté structurelle. C'est pourquoi certaines questions se posent de façon plus collective. La question alors est celle des mouvements de solidarité ou des mouvements que le droit belge a initiés, par exemple avec le fonds d'indemnisation des victimes.

Sur ce point-là, je voulais redire qu'il y a pour l'Église catholique en tout cas des choses à faire.

Ou alors la réponse la plus simple et la plus évidente est celle de l'Église catholique. Mais est-elle satisfaisante aux yeux de ce qu'est l'Église? Les autorités civiles et les tribunaux sont là. Il y a alors un désintérêt total de cette question. Seule est pertinente la question de la sanction à l'égard

d'un personnel ecclésiastique. La victime est un citoyen et elle doit faire valoir ses droits bien légitimement devant les autorités publiques.

C'est une vraie question. Il ne m'appartient pas d'y répondre. Je ne fais qu'observer ce qui se passe.

Je crois que le Pr De Fleurquin a répondu à beaucoup de vos questions.

La **présidente**: (...)

Louis-Léon Christians: Je suis désolé, je n'ai pas de connaissances statistiques ni de données chiffrées sur le suicide des victimes.

La **présidente**: Je voudrais que vous nous parliez de votre vécu dans la commission Halsberghe?

Louis-Léon Christians: Comme vous le savez, les experts se promènent partout.

En ce qui concerne l'accompagnement qui a eu lieu dans la commission Halsberghe pendant plusieurs années, la question que je commence à bien résumer est celle des processus d'apprentissage. L'étape qu'a vécu la première commission mise en place par les évêques a présenté toute une série d'utilités pour un certain nombre de personnes qui étaient en difficulté face à des délits prescrits.

Tout n'a pas pu être fait idéalement. Il y a eu un certain nombre de difficultés mais c'est une étape dans un processus qu'une fois de plus les Américains ont démontré. C'est un processus qui consiste en une prise de conscience, faite de tâtonnements, par rapport à des questions extrêmement compliquées. La psychologie des abuseurs et des victimes est très complexe. Il faut des équipes multidisciplinaires pour comprendre exactement ce qui se passe.

Comme vous le savez, la première commission a travaillé pendant dix ans sur une trentaine de dossiers et la deuxième a travaillé quelques semaines sur plusieurs centaines de dossiers potentiels. Il n'y a pas de comparaison possible ou de commune expérience entre ces deux moments. Lorsque les évêques catholiques ont mis en place un téléphone vert à la fin des années 1990, qui a fait l'objet de plus ou moins de publicité selon les diocèses, celui-ci était libre, chacun pouvait l'utiliser. Et 33 personnes l'ont fait en dix ans. Je ne peux pas en dire plus.

Il n'y a donc aucune transversalité dans les informations. Aucune de ces commissions n'était

informée de dossiers extérieurs ou qui auraient été en cours devant les parquets ou de dossiers que certains évêques auraient traités personnellement. C'est l'une des difficultés structurelles de l'Église catholique: l'absence de transversalité. Les informations ne circulent pas ou elles commencent à peine à le faire, comme vous l'avez vu, mais ce n'est pas le principe.

Pour la commission Halsberghe, les trente dossiers ont été difficilement menés mais ils l'ont été et certaines personnes en difficulté y ont trouvé certaines réponses. Peut-être pas toutes, mais c'était une étape favorable. Quelles qu'aient été les difficultés juridiques ou autres, c'était un moment utile. Il faut vraiment penser aux victimes. Ces trente dossiers ont été menés en dix ans. Les victimes qui se sont signalées sont potentiellement aujourd'hui en difficulté.

La **présidente**: Cela a été évoqué longuement dans cette commission, toujours par rapport à la commission Halsberghe. Vous l'avez dit, le clergé n'est pas fortuné et a peu de ressources. On nous a dit que la commission et les rapports avec les évêques avaient un peu capoté au moment où on demandait des indemnités. Vous étiez membre de cette commission; je voudrais avoir votre sentiment à ce propos.

Louis-Léon Christians: Dans le préambule des statuts de la première commission, il est fait écho à diverses formes de réparation. L'argent n'est pas le tout mais il est une des questions. L'indemnisation d'une victime, même d'un délit prescrit est une question qui est honorable et qui doit être prise en compte parmi d'autres questions, comme celles de la reconnaissance et de la sanction.

Le fait que la première commission ait posé la question de l'indemnisation des personnes était louable. Qui doit indemniser? C'est la personne qui est fautive. C'est à ce moment que les choses commencent à devenir plus difficiles. Cette personne fautive a-t-elle ou n'a-t-elle pas les moyens suffisants pour indemniser les victimes?

Je dois dire aussi que le fait d'évoquer le montant de l'indemnité était une façon d'évoquer l'ampleur de l'acte délinquant, lorsque les choses sont difficiles à dire.

Vous vous rendez compte du mal que vous avez fait, vous évaluez votre comportement à un type de dommages pour la personne et c'est l'auteur lui-même qui vous dit à quel point il regrette son acte et à quel point il estime son indemnité

engagée.

La présidente: Vous dites que l'indemnité doit venir de la personne qui a commis les faits. Dans vos réponses, vous dites que soit l'évêque ne connaissait pas les faits et il n'a aucune responsabilité, soit il connaissait les faits et sa responsabilité est en cause. Qu'en pensez-vous quant aux indemnités?

Louis-Léon Christians: Oui, tout à fait, les commissions qui ont été mises en place sont des comités d'avis auprès des autorités religieuses compétentes pour voir quelles attitudes elles doivent prendre à l'égard des personnes qui sont en difficulté et dont les dossiers sont par ailleurs prescrits. Maintenant, chaque citoyen – et donc aussi les évêques belges – est soumis au Code civil et aux obligations qui sont prévues à l'article 1382. Ce sont des procédures civiles classiques sur lesquelles la commission n'a pas de prise.

La présidente: Mais je parlais dans le cadre de votre commission, puisque vous avez proposé des indemnités.

Louis-Léon Christians: Oui, des indemnités ont été proposées. Certains étaient encore en cours de procédure civile et donc ont obtenu... D'autres cas sont prescrits. Depuis 30 ans, un certain nombre de prêtres sont condamnés. On voit cela dans la presse. Des dédommagements sont fixés par les tribunaux.

En ce qui concerne la commission, pour l'indemnisation qui semble être discutée, se pose ensuite la question de savoir qui règle ce montant. C'est à la personne qui avoue son acte délictueux de prendre ses dispositions, et éventuellement avec ses propres autorités.

Carina Van Cauter (Open Vld): Met betrekking tot de vergoeding van de slachtoffers, dacht ik dat ik professor De Fleurquin had horen zeggen dat er bij de inordening levenslang gezorgd moet worden voor het levensonderhoud van de betrokkene. Op het ogenblik dat iemand gewijd wordt als priester of bij een orde intreedt, voorziet men levenslang in zijn onderhoud. Levensonderhoud betekent ook: aan al zijn verplichtingen kunnen voldoen. Betekent dit dat men dan ook instaat voor de eventuele schadevergoedingen waartoe de betrokkenen geroepen worden, zich verantwoordelijk voelen, of eventueel veroordeeld worden?

Professor De Fleurquin, ik heb u horen zeggen

dat, wanneer de bisschop op de hoogte is, was, of moest zijn van een bepaald delict, zijn verantwoordelijkheid, zijn aansprakelijkheid in rechte – strafrechtelijk of burgerrechtelijk, ik weet niet wat u bedoelde – weerhouden zou kunnen zijn. Op basis van welk artikel of welke rechtsnorm bedoelt u? Bedoelt u dat alleen strafrechtelijk of ook burgerrechtelijk? Op basis van welke regels?

Voor alle duidelijkheid en voor het verslag, nog het volgende, want er is heel wat te doen geweest over het document *Crimen sollicitationis*. U zegt dat dit document in 1983 werd afgeschaft en opgeheven door de nieuwe kerkrechtelijke regelgeving. Ons is gezegd dat het in ieder geval tot 2001 zou hebben bestaan in die gevallen waarin de nieuwe codex niets anders zou hebben voorgeschreven. Als de pastorale brief in 2001 of de codex van 1983 geen specifiek spreekrecht toestond, dan bleef de geheimhoudingsplicht nog steeds bestaan. Is dat juist of fout? Ik denk dat het belangrijk is dat wij goed weten wat de draagwijdte is, om te kunnen oordelen over de draagwijdte van wat hier door een aantal vorige sprekers is gezegd.

Renaat Landuyt (sp.a): Daarbij aansluitend wil ik de professor toch wijzen op bepaalde passages in het Murphyrapport in Ierland, waar men het ook heeft over de onduidelijkheid of dat nu nog van kracht is of niet. U zegt nogal stellig dat het niet van kracht is. Blijkbaar bestaat daarover onduidelijkheid op het terrein.

Mag ik aansluitend op mijn vorige vraagjes nog even? Ik blijf een beetje op mijn honger. Het kan een moment van verstrooidheid zijn. Ik weet niet of de richtlijnen voor de oversten van kloosterorden dezelfde zijn als voor de bisschoppen inzake *rumeurs* van seksueel misbruik.

Inzake mijn vraag over het lidmaatschap van de Verenigde Naties, mijn zorg ging niet uit naar het akkoord met Mussolini in 1929. Mijn zorg gaat uit naar het feit dat de Rooms-Katholieke Kerk de enige religie of zelfs de enige vereniging is die lid is van de Verenigde Naties. Wat zijn de implicaties daarvan? Kan men dat nog een rechtsstelsel noemen dat zich ondergeschikt maakt aan de rechtsstaat waar het zich begeeft? Of is het iemand die verdragen sluit met andere staten? Ik denk dan aan de rechten van de mens, met dien verstande dat de passages over de rechten van de kinderen niet worden aanvaard. Of vertel ik hier nu juridische onjuistheden?

Mijn vraag is eigenlijk wat de implicatie is van het

feit dat dat rechtsstelsel zich voordoet, minstens als een natie binnen de Verenigde Naties? Wat is de implicatie van het feit dat zij een heel pak mensenrechten eigenlijk niet aanvaarden?

La présidente: Vous nous avez dit qu'il y avait d'un côté les personnes qui dépendaient d'un diocèse, d'un évêque, et de l'autre les congrégations. Qui est responsable de ces congrégations? Est-ce le père supérieur de chacune d'entre elles? On s'occupe de toute la problématique. Des faits se sont peut-être déroulés dans les congrégations et nous n'avons invité personne de ces congrégations. Y a-t-il une autorité supérieure? Chacune jouit-elle d'une indépendance totale?

Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen!): Ik wil nog even terugkomen op de verklaring dat nu automatisch de klachten aan het parket worden overgelegd. Mijnheer De Fleurquin, wat bedoelt u met nu? Is dat vanaf vandaag? Uiteraard niet. Is dat vanaf april, de zaak-Vangheluwe? Vanaf wanneer worden de dossiers systematisch aan het parket toegestuurd? Dat is belangrijk voor onze werkzaamheden.

Ik heb wat opzoekingswerk over *Crimen sollicitationis* gedaan. Je vindt heel wat op het internet. Ik kwam op een website uit Nederland www.katholiekederland.nl met een hele uitleg. Daar staat: "Het is nog steeds van kracht, behalve op de punten waar in 1983 in de codex andere rechtsnormen zijn voorgeschreven." Blijkbaar is die *Crimen* toch nog voor een bepaald stuk, volgens die website, wel van toepassing en voor een ander deel niet. Dan is de vraag natuurlijk voor welk onderdeel het wel en voor welk onderdeel het niet van toepassing is. Er wordt ook uitdrukkelijk verwezen naar kardinaal Ratzinger, die in 2001 ook melding heeft gemaakt van die *Crimen*. Dat is dus na 1983. Blijkbaar moet die *Crimen sollicitationis* nog van toepassing zijn geweest na 1983.

Luc De Fleurquin: Mevrouw de voorzitter, ik wil op de laatste zeven vragen duidelijk antwoorden.

De eerste vraag van mevrouw ging over levensonderhoud en de koppeling van de schadevergoeding aan het verplichte levensonderhoud van een clericus.

Een religieus heeft geen eigen goederen, tenzij in enkele ordes. In het algemeen heeft hij echter geen eigen goederen. De religieus, die geen eigen goederen heeft, valt voor zijn levensonderhoud uiteraard volledig ten laste van de religieuze orde.

Indien een schadevergoeding door een burgerlijke rechtbank wordt uitgesproken, is het uiteraard de religieuze orde, die de schadevergoeding moet betalen. Voor een religieus is de situatie dus duidelijk.

Indien het gaat om een seculier priester, die geen gelofte of engagement van armoede heeft en dus wel eigen goederen en bezittingen heeft, is het logisch dat in de eerste plaats de middelen die de betrokkene in eigendom heeft, totaal worden uitgeput.

U vraagt wat de plicht van de bisschop is, indien bedoelde middelen niet volstaan. Gaat de plicht inzake levensonderhoud zover dat hij ook immense schulden of schadevergoedingen moet betalen, indien de gewone *sustentatio* of wedde van de betrokken clericus niet volstaat?

Strikt juridisch staat nergens de verplichting ingeschreven dat de bisschop, indien een seculier clericus enorme schulden of een schadevergoeding te betalen heeft, het bedrag in kwestie op tafel moet leggen. Strikt genomen is zulks nergens bepaald.

De hele verantwoordelijkheid van bisdommen of bisschoppen voor de betaling van schadevergoeding door clerici die zich hebben misdragen, is uit de Verenigde Staten overgewaaid, waar bij seksueel misbruik en trouwens ook in andere gevallen immense sommen worden uitgekeerd. Er worden ginds immense sommen als schadevergoeding bepaald, wat deels door het Amerikaanse procesrecht wordt veroorzaakt. Deels wordt het echter ook veroorzaakt, doordat Amerikaanse advocaten mogen werken op een percentage van de schadevergoeding die zij incasseren. In voornoemde zin leidt zulks dus tot een heel agressieve aanpak.

Er is echter nog een heel andere factor, die ook heel zwaar bij de Amerikaanse betaling van schadevergoeding door bisdommen meespeelt.

Heel veel Amerikaanse bisdommen zijn georganiseerd als *corporation sole*. Dat wil zeggen dat het bisdom, en de bisschop vertegenwoordigt het bisdom, eigenaar is van alle goederen, alle kerken, alle gebouwen, alle pastorijen en alle scholen in het bisdom. Dat is dus als het ware een rechtspersoon, die een enorme pot beheert. Die ene rechtspersoon is natuurlijk heel kwetsbaar voor enorme schadevergoedingen.

In die zin zijn verschillende Amerikaanse

bisdommen failliet door de heel zware schadevergoedingen, die rechtbanken hebben opgelegd en die de bisdommen hebben gedwongen te betalen.

In die zin zitten wij in een totaal andere situatie in België, om veel redenen, waarin niet alle vragen zijn opgelost. Dat is een beetje overgewaaid van die kant.

Carina Van Cauter (Open Vld): Het gaat hier over de grootte van de schadevergoeding. Ik laat opmerken dat professor Adriaenssens ons hier in de commissie aan de hand van een aantal slides duidelijk heeft gemaakt dat schade ten gevolge van seksueel misbruik in een aantal gevallen objectiveerbaar is, dus fysisch vast te stellen. Er wordt hier voorts een aantal dossiers genoemd waarin men een restschade van 16 % arbeidsongeschiktheid heeft.

Zeggen dat een hoge schadevergoeding in ieder geval overdreven is, is niet ernstig. Dat is niet in overeenstemming met de feiten.

Luc De Fleurquin: Dat zeg ik niet. Ik noem de Amerikaanse bedragen.

Carina Van Cauter (Open Vld): Ik wil de vergelijking niet maken. Feit is wel dat er een blijvende arbeidsongeschiktheid van 16 % in iemands leven kan worden vastgesteld. Als men dat in cijfers moet begroten, is dat onvergoedbaar. Hoe dan ook, als men de begroting maakt, zou men in elk geval tot aanzienlijke bedragen komen en dan zou de wedde van een priester ontoereikend zijn om een dergelijke schadevergoeding te betalen.

Vandaar ook mijn vraag. Wat indien er gewonnen wordt en er zijn onvoldoende middelen bij de priester die levensonderhoudgerechtigd is ten opzichte van het bisdom? Kan er dan verder uitgewonnen worden bij het bisdom? U schijnt te twijfelen.

Luc De Fleurquin: Een duidelijk antwoord over dat woord "waanzinnig". Dat ging over Amerika.

Ik had zeker niet de bedoeling om iets over België te zeggen.

Wat de problematiek betreft van het onvermogen van de seculiere clericus om te betalen wat, terecht, volgens de Belgische criteria moet worden betaald of op tafel moet komen, is iets wat inderdaad op dit ogenblik niet is opgelost en waarvoor men een oplossing moet vinden.

U koppelt inderdaad – en dit is een originele gedachte – de morele plicht voor een bisdom om bijkomend te betalen, aan de onderhoudsplicht. Dat is de gedachte die u lanceert. Dat is op dit ogenblik inderdaad niet juridisch geregeld.

Als het bewezen is dat de bisschop er met de clericus over had gepraat en die werd nog verplaatst, waarna er nieuw misbruik volgde, dan is artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing, ook op de bisschop.

De hele problematiek over dat fameuze document, die instructie van 1962, *Crimen sollicitationis*, lijkt te zijn of dat nog bestaat, of het nog voor een gedeelte bestaat of helemaal niet meer.

Men kan daarover discussiëren of men kan andere interpretaties ontwikkelen, maar het finale antwoord zou zijn om te schrijven naar de Pauselijke Raad voor de Wetteksten. De professor en dokter Arrieta is secretaris en nummer twee van die Pauselijke Raad. Vraag hem een officieel antwoord te geven op de vraag in hoeverre dat document nog van kracht is. Dan is er de officiële interpretatie van de pauselijke commissie, die voor wetteksten interpretatie kan geven. Dat zou moeten lukken.

Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen!): Als wij een nieuwe wet goedkeuren, wordt er vaak gezegd "worden opgeheven..." en dan lijsten wij op welke wetgeving wordt opgeheven. Toen de nieuwe codex in 1983 werd aangenomen, is dat dan uitdrukkelijk opgeheven?

Luc De Fleurquin: Er is een algemene formulering bij het invoeren van de nieuwe codex van 1983, met name dat materies die opnieuw geregeld zijn, niet meer worden behandeld volgens de oude wetgeving, die vervallen is.

Wat zijn materies die volledig opnieuw geregeld zijn? Ik stel voor om een vraag te richten aan de Pauselijke Raad voor de Wetteksten voor een authentieke interpretatie en te vragen in welke mate *Crimen sollicitationis* nog van kracht is. Daarop zou u zeker een antwoord moeten kunnen krijgen.

La **présidente**: La commission va écrire aux autorités pontificales.

Luc De Fleurquin: Er was de vraag in welke mate kloosteroversten onderworpen zijn aan dezelfde regels als de bisschop. Kloosteroversten

zijn onderworpen aan dezelfde regels als de bisschop wat hun orde betreft. De bestuursmacht die een kloosteroverste heeft, is uiteraard maar gedeeltelijk vergelijkbaar met een bisschop omdat een kloosteroverste uiteraard zijn orde bestuurt volgens de eigen statuten, constituties, van de orde of de congregatie. Het kan dan zijn dat hij voor bepaalde beslissingen een kapittel of een raad of een andere vorm van assistentie nodig heeft om geldig te beslissen. Er kan een stukje inwendig ander bestuur liggen. In principe gelden echter dezelfde regels.

Dan was er aan het einde de vraag van mevrouw de voorzitter wie de eindverantwoordelijke is van een congregatie. Elke religieuze congregatie heeft internationaal een eigen hoofdbestuur waarvan de Belgische provinciaal afhankelijk is. Wanneer men in België de verantwoordelijke religieus wil contacteren, kan men gewoon contact opnemen met de Vereniging van Hogere Oversten. Er is een vereniging van hogere religieuze oversten, dus met andere woorden van de topverantwoordelijken van alle congregaties of afdelingen van congregaties en abdijen in België.

Renaat Landuyt (sp.a): Met het laatste neemt u mij een beetje mijn vraag uit de mond. We vragen de bisschoppen om hier uitleg te komen geven, maar zij bestrijken bij manier van spreken maar de helft van de clerus. Eigenlijk moeten we de oversten ook uitnodigen.

La **présidente**: C'est ce que j'ai dit. Monsieur Landuyt, c'est la dernière question que j'avais posée. On me dit qu'il faut s'adresser à l'association des supérieurs religieux ce que nous allons bien évidemment faire. Nous allons essayer de retrouver les coordonnées.

Renaat Landuyt (sp.a): Dat zal waarschijnlijk ook een vereniging zijn, die niks te zeggen heeft.

Luc De Fleurquin: Er was nog een vraag van de heer Landuyt in verband met de Verenigde Naties. De Kerk, de Heilige Stoel, dus de rechtspersoon Kerk, is vertegenwoordigd in de Verenigde Naties door een waarnemer, *osservatore*, maar is geen lid. Ze is wel internationaal erkend als rechtspersoon. Alle ambassadeurs, genoemd nuntii, zijn uitgezonden, niet door het Vaticaan, maar door de Heilige Stoel, de Kerk. Alle landen, op dit ogenblik 176, die officiële diplomatieke relaties hebben met de Kerk, zenden een ambassadeur naar de Heilige Stoel.

Renaat Landuyt (sp.a): En de verdragen die men sluit?

Luc De Fleurquin: Die zijn tussen de Heilige Stoel en een land, soms tussen de Heilige Stoel en een deelstaat, een Duitse deelstaat of een deelgebied van een nationale staat.

Renaat Landuyt (sp.a): Maar hoe zit het nu met het Verdrag voor de Rechten van de Mens? Heeft men dat ondertekend?

Luc De Fleurquin: De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van december 1948 is een intentieverklaring, maar is juridisch niet rechtstreeks bindend. De landen die ondertekend hebben, ik meen een vijftigtal in 1948, beloven hun eigen wetgeving in overeenstemming te brengen met de Universele Verklaring van 1948. Voor andere internationale verklaringen moet men telkens nakijken of de Heilige Stoel zich aangesloten heeft of niet.

Renaat Landuyt (sp.a): Is het niet zo dat de Heilige Stoel een beetje terughoudend is in verband met de belofte om het Verdrag voor de Rechten van de Mens toe te passen in het eigen systeem?

Luc De Fleurquin: U bedoelt het Europese Verdrag van 1950?

Renaat Landuyt (sp.a): Ja, en het andere ook. Allemaal.

Luc De Fleurquin: Daar moet men nakijken, verdrag per verdrag, wat men ondertekend heeft en wat niet. Dat weet ik niet van buiten.

Dan is er een laatste vraag wat het betekent dat nu de zaken automatisch naar een parket verzonden worden. Dat is een afspraak, een wijze van handelen van de bisschoppen in België onder elkaar, maar het is geen verplichting die in een norm ergens neergeschreven staat en door Rome uitgevaardigd is.

Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen!): Wanneer hebben ze dat beslist? Wanneer zijn ze dat overeengekomen?

Luc De Fleurquin: Dat is recent, maar ik kan daarop geen datum kleven of dat nu dit jaar of verleden jaar was. Ik heb geen idee.

Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen!): Zeer recent.

Luc De Fleurquin: Het is recent een afspraak dat elke zaak eerst naar het parket gaat.

Louis-Léon Christians: En ce qui concerne la Convention européenne des droits de l'homme, l'Église catholique n'y est pas partie, mais la Cour européenne des droits de l'homme a déjà eu, à plusieurs reprises, l'occasion de condamner des États qui auraient laissé se déployer à l'intérieur d'églises comme l'Église catholique, certains problèmes de droits fondamentaux, dans la mesure où ils ont des effets civils. Notamment, en Italie, par exemple, il y a eu des affaires récentes relatives à la cause du régime concordataire.

Bref, l'Église catholique n'est pas liée elle-même, mais la responsabilité passe par l'État sur le territoire duquel des activités se déploient. L'Église catholique, depuis les années 1950, soutient la promotion des droits fondamentaux à travers le monde et le pape Jean-Paul II en était un représentant important. Mais, là ne se situe pas notre débat.

Je voulais évoquer un point sur les écoles pour attirer votre attention sur un arrêt du Conseil d'État du 6 mars 1998, relatif à un cas d'abus sexuel d'un professeur de religion, - non catholique, mais peu importe – sur lequel il avait été statué en Conseil d'État. Je vous invite à vous y reporter. C'est une question de droit de la défense entre les décisions d'une autorité religieuse de retirer ce professeur et le refus de la ministre de le réintégrer. Ce cas montre la difficulté de l'interaction entre les droits de la défense à l'intérieur des organes religieux, d'une part, et à l'intérieur des responsabilités publiques, d'autre part. Je peux vous donner la référence, elle est publique.

Néanmoins, je vous rappelle que certains ministres, dans les années 1990, ont invoqué les vœux de pauvreté de certains religieux en justice. La justice a dû statuer pour savoir si l'avocat du ministre de l'Enseignement pouvait invoquer les vœux de pauvreté, en vue de faire perdre un intérêt d'action sur la base de l'article 17 du Code judiciaire aux personnes qui étaient demandresses. Mais les tribunaux, dans leur grande sagesse, ont estimé que les vœux de pauvreté n'avaient pas d'effets de droit en droit belge.

Pour le moment, il m'importait surtout dans notre discussion de distinguer correctement le statut de la victime, notamment celles dont les droits sont prescrits en droit étatique et d'opérer la distinction entre ce que prévoit ou prévoirait le droit de l'Église catholique et ce que prévoit ou ne prévoirait pas le droit de l'État. Bref, ce que prévoit ou non le droit canonique, pour les pouvoirs

publics, ce serait une sorte d'élan, de devoir moral que l'on peut constater avec bonheur ou non.

Deuxième question: celle du droit belge qui a fixé ces règles, notamment dans le Code civil, qui dit que les fautifs indemniseront lorsqu'il y a un lien de causalité et que les commettants, s'il y en a, seront tenus sans faute. Ce qui n'a pas été suivi par la cour d'appel de Bruxelles en 1998.

Il faut bien distinguer les deux hypothèses.

Une congrégation religieuse peut-elle être amenée ou souhaiter indemniser au nom de, si je puis dire, ou aider un de ses religieux à indemniser? C'est une question de droit canonique qui est fixée. Vous pouvez lire ces canons dans vos notes: c'est le canon 695. Il prévoit que "le supérieur religieux, dans un cas d'abus sexuel ou il jette dehors le religieux ou il en assume les obligations: l'amendement du membre, le rétablissement de la justice, la réparation du scandale."

C'est ce qui s'est effectivement fait dans des affaires plaidées en justice ces dernières années. Mais c'est une démarche canonique, religieuse qui, jusqu'à présent, se déploie dans ce cadre sans discussion de droit d'État. La discussion de droit d'État, c'est-à-dire le droit belge, le Code civil, est amenée quand cela doit.

Je veux simplement dire que ce sont deux questions tout à fait différentes, mais très importantes dans la mesure où on est confronté à des personnes qui ne disposent plus nécessairement de droit d'action en droit belge.

Marie-Christine Marghem (MR): Vous voulez donc dire que ces personnes, qui n'auraient plus d'action en droit belge, pourraient utiliser l'article 695 du droit canon pour obtenir cette réparation?

Louis-Léon Christians: Ces personnes souhaitent actionner le droit canon. Il faut vérifier si, là aussi, il peut y avoir des questions de prescription ou non. Ou si dans une démarche plus proprement religieuse ou communautaire, on prend en compte des difficultés globales.

Carina Van Cauter (Open Vld): Inexécutable?

Marie-Christine Marghem (MR): Qui n'a pas la force exécutoire.

Louis-Léon Christians: Oui évidemment. C'est bien la question de savoir à quel titre il est

inexécutable.

Marie-Christine Marghem (MR): *(Hors micro)*

Louis-Léon Christians: Evidemment, l'Église catholique ne dispose pas de recours à la force publique, sauf à passer par les tribunaux d'État. (...) La question est tout simplement que si le personnel religieux est bien un personnel religieux, il se soumettra aux sanctions religieuses de son comportement délinquant. La question est: est-ce que cette personne va redoubler sa délinquance? À un certain moment, on peut bien l'imaginer. Elle aura été un délinquant sexuel et, en plus, elle enverra le système se promener.

Mais ce n'est pas nécessairement l'hypothèse. Dans les 60 % de personnes déficientes avec une victime, ce sont des personnes qui entendent les reproches ou les condamnations qu'on leur fait et qui sont orientées à l'indemnisation.

La **présidente:** Nous allons ainsi clore ces auditions. Au nom de la commission, je vous remercie vivement pour toutes ces précisions. Comme je vous l'ai dit tout à l'heure, c'est fort important pour la suite de nos travaux, pour bien saisir les compétences et les limites de chacun.

Lundi après-midi, 13 décembre, nous recevons les évêques référents. Le mercredi 15, ce seront cinq évêques des différents diocèses. Pour la dernière semaine, il y a des changements d'agenda, puisque le bureau a préféré que nous recevions d'abord le cardinal Danneels, le mardi 21 au matin, et Mgr Léonard le mercredi 22 au matin. Voilà pour l'agenda jusqu'à la fin de l'année.

Pour les membres du bureau, je propose un bureau élargi le mardi 14 à 12 h 30. Nous serons tous ici puisqu'il y a la discussion de la loi-programme.

Je vais demander que tout le monde quitte la salle, sauf les parlementaires et leurs collaborateurs pour un tout petit huis clos

La réunion publique de commission est levée à 18.27 heures.

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 18.27 uur.